

1938

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՄԱՐՆԵԼԼԻ

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ

Հ. ԱՐՄԵՆ Ղ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՑ

Handwritten signature

82
7-25

ԵՆՏԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՄԱՐՆԵԼԼԻ

924

ԹԱՐԳՄԱՆՁԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հայկական Նոր Մատենագիտութիւն (Ա. Յատոր Ա. - Մ.)	Ֆր. 60 —
Հայ լեզուի ուղղագրութեան Դասեր, Տպ. 1923	5 —

ԳՐԱՐԱՐ

Հատըմտիր Քերթուածք. — Քարմէն Սիւ- վայի, Տպ. 1898	7 —
Հատըմտիր Քերթուածք. — Յակոբայ Լէո- րարտեայ, Տպ. 1898	3 —
Լուսութիւն. — Վիկտորիա Աղանուրի, Տպ. 1896	— —
Մահ Արթուրոյ. — Թէմիսոսի.	1 —

ԱՇԽԱՐՀԱՐԱՐ

Նուէր Մանկանց, Տպ. 1897	1 —
Դաստիարակութիւն անձին. — Ճօն Պլէքի, Տպ. 1902	2 —
Վիպակներ, Տպ. 1909	2 —
Երգիծարանութիւն Արուեստի անկման վրայ, Զ. Ռ. Կամմէլ. (ընագրով), Տպ. 1923	3 —

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

810 7 JUN 2005

16 OCT 200

ՀԱՐԼՁ ՌԻԶԱՐՏ ԳԱՄԱԵԼԼ

82

9-25

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

Հ. ԱՐՄԵՆ Դ. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆ
ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆ

Ի.

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՄԻԻԹ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1924

8981

13.03.2013

1938

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

Ճօնարն իր Բառգրքին մեջ կը սահմանէ Երգիծաբանութիւնը իր «քերթուած մը որուն նպատակն է չարութիւնը կամ յիմարութիւնը դատաւիտել»։ Ներկայ քերթուածին նպատակն է դատաւիտել չարութիւնն ու յիմարութիւնը պատերազմին, որ ներկայիս կը տառապեցնէ Մարդկութիւնը, յոշտո՛ք. քեւ տկար՝ որ քնարս կարենայ համակրական քանի մը բել հնչեցնել սրտին մէջ ընթերցողներուն եւ զանոնք մղել աշպէս միացնելու իրենց ջանքերը՝ խաղաղութեան կոշտակից, աշուն, չափազանց սակաւարիւ հոգիներու ձիգերուն։

14 Մարտ 1915*

Զ. Ռ. ԳԱՐԵԵԱՆ

* Անգլիայ մէջ առաջին անգամն է որ այդպիսի ազատական մը կը բարձրանայ մեծ Պատերազմին դէմ։

Ե. Թ.

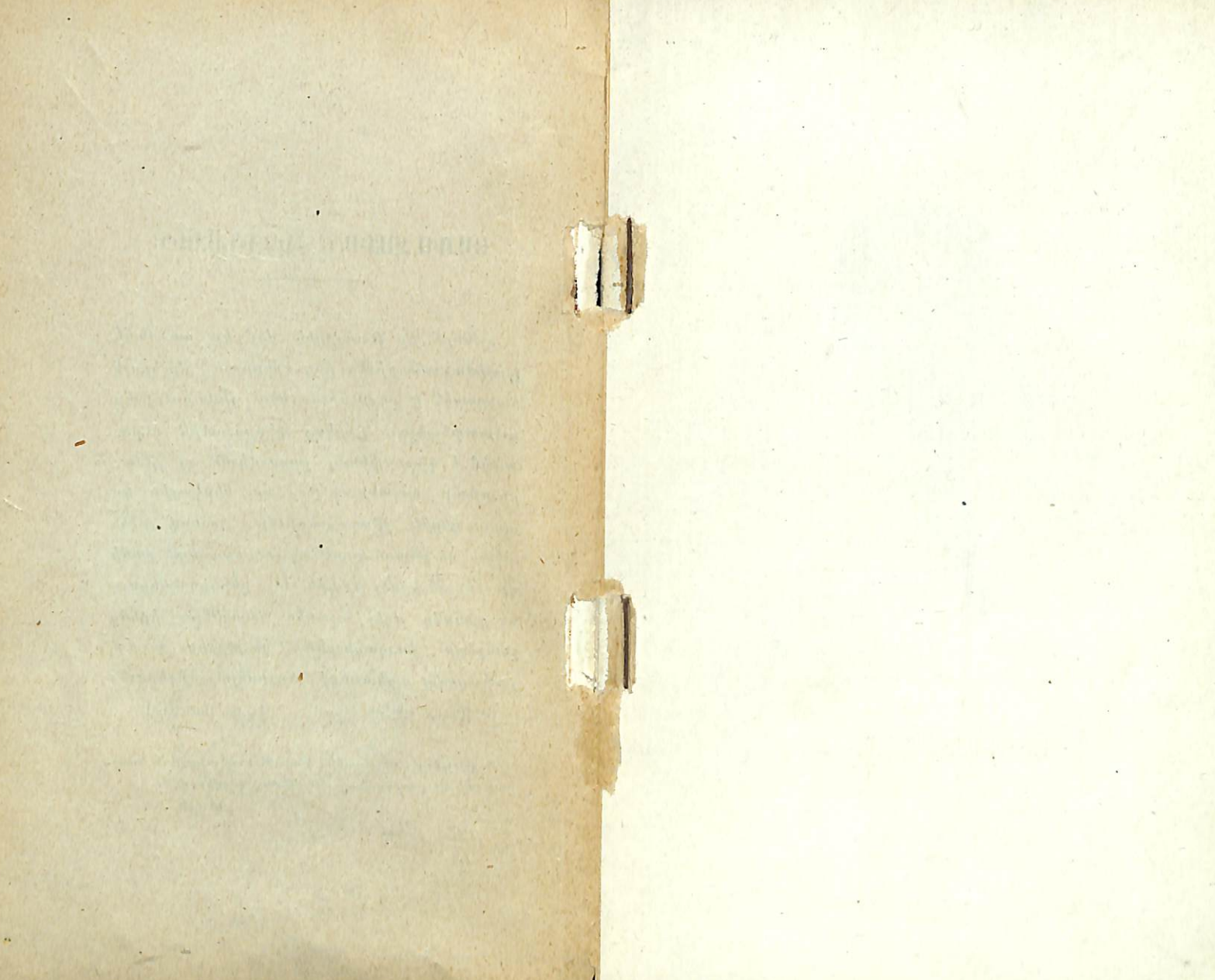

(25510-60)

(20597-60)

25834-60

00-71725

Զ. Ռ. ԳԱՄՄԵԼԼ

ԶԱՐԼԶ ՌԻԶԱՐՏ ԳԱՄՄԵԼԼ

Ներկայ Բրիտանական բանաստեղծներուն միակ դասականը, որուն երկերը երկու տեսակի կը բաժնուին, Երգիծաբանական եւ Եղերերգական:

Երգիծաբանութեան մէջ՝ անգլիացի գրական քննադատները, խստապահանջ եւ տաշանդաւոր Արմսթրոնկն ալ միասին՝ զինքը կը դասեն Բորի եւ Տրայսէնի կարգը. իսկ Եղերերգականին մէջ՝ որուն ամենէն յանդուրդ արտայայտութիւններն են իր Lyrical Poems (Քնարերգական քերթուածներ) աւելին երկը՝ զինքը արժանաւոր հետեւորդ մը կը նկատեն Լորա Պայըընի:

Արդէն երբ հազիւ 23 տարու (այժմ 33) առաջին անգամն ըլլալով ասպարէզ կ'իջնէր իր գողտր հատորիկովը The Scented Chamber (Անուշահոտ սենեակը) վերնագրով, գրական աշխարհը զինքը կ'ողջունէր բարձր գնահատականներով, որոնցմէ մէկ քանին կը զնենք հոս.

«... Մըսդրը Գամմելլի Մոշասն վեհ եւ
անվեհեր՝ քսիչ մ'ունի արարեւ։ Պետք է միշտ
աչքի առջեւ ունենալ այն անձը՝ որ կը գրե
այդպիսի ոգշով եւ ոճով...»

(DAILY MAIL)

«... Հեղինակը կը բերքե հեշտարիօրեկ եւ
ինքնատիպ քաղցր զգացմամբ...» :

(TIMES)

«... Շնորհալի է եւ անբերի իր բանա-
հիշուորիներ...»

(ATHENEUM)

«... Սնոր երկը միշտ փափուկ է, շնոր-
հալի եւ մշակուած...» :

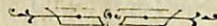
(SCOTSMAN)

Ու. Արմսթրոնկ «Ջախջախեցիք վատ-
շուշեր»ը քերթուածին առաջին տպագրու-
թեան Ներածութեանը մէջ՝ «Առիթ Պատե-
րագմի» (Casus Belli), եւ «Ջախջախեցիք
վատշուշեր»ը (Ecrasez l'Infâme) պատերազ-
մի երկու երգիծարանութեանց մասին կը
գրէ.

«Ամէն խնամք եղած է «Առիթ Պատե-
րագմի» քերթուածին գաղափարները չկըրկ-
նելու համար։ Հեղինակը խօսելով նախ

պատերազմի քաղաքական անմիջական պատ-
ճառներու մասին, առաջին գործը (Առիթ
Պատերազմի) կողմը կ'ուզէ գիտակցու-
թեան՝ խաղաղութեան ի նպաստ։ Ի՞նչ օգուտ
խօսիլ հիմա մարդուն գիտակցութեանը՝
թաղուած վաղուց շահու եւ խարդաւանքի
ծանրութեան տակ։ Պատերազմը այլ եւս տե-
ղական չարիք մը չէ որ բժշկուի պատճառի
եւ արդիւնքի պատշաճ իրաւախօսութեամբ
մը, այլ համաճարակ հիւանդութիւն մը՝ որ
կը վարակէ տակաւ ամբողջ աշխարհը։
«Ջախջախեցէք վատշուշեր»ը կ'ուզուի՝ ծա-
ղրածելով իր յիմարութիւնը՝ մարդուն բա-
նականութեան։ Սօրեայ կամ տեղական
շահու հարցերը զանց առնուած են։ Պատե-
րագմի դէմ յարձակումը ընդհանուր է եւ
ամէն ժամանակի համար» :

ԱՌԻԹ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

(CASUS BELLI)

ԵՐԳԻՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎՐԱՅ

«Սուրդ տեղը դարձուր. զի ամեն անունք
որ սուր կ'անեն՝ սրով պիտի խնան»:
ՄԱՏԹ. ԻԶ. 52.

«Պատերազմը ամենէն անսահման մոռուցքն է»:

ԼԵՈՆԱՐՏՈՑ ՏԱ ՎԻՆՁԻ

«Ո՛հ, ստուռք ի՞նչ եմ, դանիճներ՝ ոչ մարդիկ,
Որ սմարդօրէն մարդոց մէջ մամ կը սփռեն,
Իշ մեղքն եղբայրն բազաննողին կը բարդեն
Բիշրասպատիկ. զի ստուռք ո՞վ կը սպաննեն
Բայց եղբայրնին. կը խոշորեն մեկըզմեկ»:

Զի այն օրերն ոյժը միայն պիտ' ըլլայ
Զարմանալի, եւ յորբորոշի գործքիւն
Իշ արուշիւն դիւցազնային. մարտի մէջ
Յաղթել, ազգերը նըշաճել, բերել տուն
Կապուտ՝ անբիւ արիւններով, համարուի՝
Պիտի զենիքը մարդկային փառքերուն.
Ու ճեմելով յաղթանակի փառքերով .
Պիտի կոշտին աշխարհակալ, մարդկութեան
Տէր, աստուածներ եւ աստուածոց որդիներ.
Զորքս արդար էր մանաւանդ անուանել
Մարդոց ազգին դանիճ, հարուած ու պատիժ,
Այսպէս պիտի անուն հանեն երկրի վրայ
Իշ ըստանան համբաւ, ու մնայ լռու զանխուշ
Բռնն արժանին փառքի եւ պերճ համբաւի»:

ՄԻԼՏՈՆ¹

«Իշ երբ ես կը խնայմ հոս ուռէ իրի վրայ
Պատճառն այն է որ յիշամ...»

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐՆ

1. Գրախա Կորուսեալ, ԺԱ. տող 864-868.-879-892.
Թրգմ. Հ. Ա. Ղազիկեան 1913.

ԱՌԻԹ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

○ ○ ○

ԿԱՅԻՆ ԵՐԵՔ Արծիւներ,
որ բարձրաբերձ լեռներէ՝
Կը դիտէին աչքերնուն
տակ տարածուած մեծ աշխարհն.
Զէին սակայն նշմարեր
բիբերն իրենց խուզարկու
Կարծես ուրիշ բան՝ թէ ոչ՝
արծուաճագուկ մը փոքրիկ,
Աերունդէն այն արծիւին,
որուն թեւերն աւելի
Լայնատարած էին քան
թէ միւս երկու արծիւինն,
Իւ զլիսուն վրայ կը մոլէր
ասեղօրէն հեռ ու կագ:
Կը խօսէին անոնք. նախ
Աւրստրիա, որուն սէգ
Նայուածքը չէր հանդուրժեր
կարծես եւ ոչ մի փոքրիկ

Ընդդիմութիւն, արծիւի
 ձագին այսպէս ըսկըսաւ
 Խօսիլ, եւ միւս կողմէն վաղ՝
 կոկողավիզ, խորխտալիւր,
 Կը պատրաստուէր ճապունն,
 Ըը շաղախել արիւնով:

Աւստրիա՝ Սերպիոյ

Մըտիկ ըրէ եւ դողա՛,
 ո՛վ Սերպիա. Կրկնակի՛
 Միահեծան Պետութեանս
 Արծիւն ահաւասիկ քեզ՝
 Վարագաթեւ սըլացքի
 կազմ՝ ու պատրաստ թեւերով՝
 Կ'ուղղէ խօսքեր Վեհափառ
 եւ մեծաշուք՝ իբրեւ ազդ.
 Անցան գացին հինգ տարի
 եւ գրեթէ չորս ամիսներ
 Յորմէհետէ Մարտ ամսուն
 վերջին օրուան մէջ ըրիր
 Հանդիսաւոր յայտնութիւն,
 չքնադագեղ խոստումներ
 եղբայրաբար ապրելու
 մեզ հետ՝ ժառանգ կրկնակի
 Մեծըն Հոռմայ, ո՛չ եւս այլ
 ստամբակօրէն վէճ հանել
 Միացումին կատարուած
 իրողութեանը մասին,
 երբ Պոսնիա բարձրացաւ
 նախանձելի պատիւին

Ճոխ գաւառի մ'Աւստրիոյ,
 մեծ եւ ազատ, արքունի
 Կայսերական վըճիռով:
 Անցան գացին հինգ տարի
 եւ գրեթէ չորս ամիսներ.
 Ի՞նչ ըրիր դուն, պահեցի՞ր
 Խոստումըդ: Ո՛չ. քու բաժինդ
 ամօ՛թն ըլլայ, Սերպիա,
 Ուարհամարհանքը քու վարձդ.
 որովհետեւ թափեցիր
 Ջանքեր թունոտ խօսքերով
 ցանկութիւններն արծարծել
 Բախտախնդիր հրէշներու,
 որոնց փափազն էր ընել
 Աւստրիական Սըլաւնեւ
 ըը Ռուսական ըստրուկներ.
 Հըրահրեցիր դուն գաղտնի
 զրպարտութեամբ անարգանքն
 Ընդդէմ վըսեմ՝ գերապանծ
 միահեծան Պետութեանս:
 Այո՛, այո՛, այս ոխի
 ւանարգանքի ոճիրէն
 Չըմընացին եւ ոչ իսկ
 պաշտօնեաները ազատ:
 Ի՞նչ էր վախճանը դժխեմ
 ծըրագրիդ, ի՞նչ էր պըտուղն
 Երագներուդ, դաւերուդ:
 Քսանութեորդ Յունիսի
 Օրն էր, — դեռ չէր փախըստեայ [նած,
 լուսին մ'ընթացքն յանգ հաւ

Երբ մըթին ժամն աշխարհի

հըրամայեց սեւ ու սուգ, —

Որ կըտակով թողուց քեզ

յաւերժական անարգանք:

Աւա՛ղ, ինկաւ Արքիդուք

սը Զրանշիսկոս Ֆերտինանտ

Արինըռուշտ ժանտ ձեռքով

մարդասպանի մը վատթար.

Աւա՛ղ, իր քով կողակիցն

իր վեհափառ՝ կեանքին մէջ

շաւատարիմ՝ մահուան ալ

մէջ նոյն մընաց, ու մեռաւ:

Ո՛հ, դժնէ բախտ որ տարաւ

հնչականունն այն անձերն,

Ո՛հ, խօւ եղեռն որ զարկաւ

հարուած մ'այնքան քրէիքուր.

Ամօթ երկրին ուրկէ դուրս

եկաւ ամօթ մ'այդպիսի.

Ամօթ գործիդ. թող ամօթն

ըլլայ արդար հատուցումդ:

Մըտիկ ըրէ. քննութիւնք

եւ քու տըւած վկայութիւնք

կ'ամբաստանեն, Սերպիա,

քեզ առաջի ազգերուն.

Սերպիական Պելկրատի

մէջ էր որ դաւն հինուեցաւ

Զարհուրելի այս գործին.

եւ գործիքներն աւերիչ

Փոխադրուեցան օգնութեամբ

պաշտօնէից Սերպիոյ՝

Ապացուցուած յայտնապէս՝

Սահմաններուն վըրայէն

Պոսնիոյ՝ դէպ ի այն տեղն,

որ սահմանուած էր առթել

Մեզի աղէտք եւ ձեզի

չըւառութիւն լանարգանք:

Մենք խիստ երկար համբերող

ըսպասման մէջ յուսացինք

Տեսնել վախճանն այս բոլոր

թակարդներուն, դաւերուն.

Ըսպասեցինք խիստ երկար

զիջողութեամբ մենք ելքին

Բազմապատկուող այս բեռան.

վախճանն եկաւ, կըրեցինք

Եւթը. ինկաւ ժառանգնիս,

ժառանգութիւնն անտէր մնաց:

Մըտիկ ըրէ եւ դողաւ.

կը պահանջէնք մենք քենէ

Փութանակի երաշխիք

մը կընքըւած՝ հաստատուած

Հրաժարելու ասկէ վերջ

թշնամական նենգերէ,

Եւ ապրելու դրացիիդ

հետք իբրեւ բարեկամ:

Նշանուցագիրն որ կու տանք

ահա նշունէ, որուն մէջ

Պիտի գտնես դուն գրուած

քանի մ'ուրիշ զանազան

Զնչին բաներ. եթէ դուն

նրապատկուած արտասխան

գամմել

Տաս ամէնուն՝ պիտ' ըլլայ
 շատ խելացի՝ քան մերժես:
 Այս ծանուցումն յայտնեցինք
 մենք համօրէն պետութեանց.
 Պայմանաժամ կու տանք մենք
 քեզի քըսան եւ չորս ժամ»:
 Լըռեց, ելաւ ու կեցաւ
 թեւատարած օդին մէջ,
 Չքմեղանքին՝ զոր պիտի
 բերէր անշուշտ ժամանակն՝
 Անհամբեր էր. զի ինչ ալ
 պատասխանէր Սերպիա՝
 Ինք որոշած էր թէ ան
 պէտք է մեռնի անպայման:
 Մինչ այս մինչ այն՝ Ռուսիա
 կոչուած Արծիւը երկրորդ
 Աս տեսնելով ցնցեց իր
 վարագաթեւքը հսկայ,
 Եւ իր բոյնի ձագուկին,
 սպառնալիքին տակ շմոր՝
 Խօսեցաւ, կուրծքն՝ ոխերիմ
 կը յուզէին մինչ կիրքեր.
 Ջանաց սփռիւն Սերպիան,
 հանդարտեցնել Աւստրիան,
 Մինչ միւս կողմէն կը սկսէր
 զինավառիկ հապըշտապ:

Ռուսիա՝ Սերպիոյ

«Դուն, Սերպիա, ձագը Արծուի
 բոյնին — արծիւ ճշմարիտ,

Խորհրդանշան ամենէն
 օրհնեալ երկրին, — երկիր՝ ուր
 Ազատութիւնը կու տայ
 Արդարութեան համբոյրներ —,
 Որուն թեւերն հովանի՝
 պաշտպան են լայն թուխտերուն,
 Ունիս դուն այս փորձանքիդ
 մէջ պէտք մերին օգնութեան:
 Խնդրէ առանց երկիւղի,
 մերժման պիտի չհանդիպիս.
 Աւստրիական թէ եւ ցիւ
 նը եւ ազուաւը գերման
 Հարուածելու անհամբեր
 ճապուններով սաւառնին:
 Ի՞նչ. պիտ' արծուիկը զիջի՞
 փայփայելու խրոխտանքնին.
 Ո՛չ. զի թեւերն Արծիւին
 սըրաթըռփէ են եւ լայն,
 Եւ սակայն քիչ մը դադար
 պէտք է՝ մենք դեռ մեր վըսեմ
 Բարձրութենէն չխոյսցած
 աւստրիական ցիւնին վրայ
 Սատակչօրէն. մենք պիտի
 խընայէինք մինչեւ իսկ՝
 Աւըստրիան եթէ ետ
 կենար, զի մենք ջախջախիչ
 Թէ եւ ուժով՝ եւ սակայն
 խաղաղասէր ենք նաեւ:
 Բայց եթէ միան մեր ճիգերն
 անգործ անպտուղ, եթէ մեր

Միջնորդութիւնը վրիպի
մեր ոսոխներն յուզելէ,
Ո՛հ, այն ատեն Ռուսիոյ
խաղաղութեան սէրն անգամ
Պէտք է տեղիք տայ, եւ բախտն
Աւրստրիոյ կնքելի
Ի՛ր խրոխտութեամբ. մի՛ վախնար,
երեւելի դու մանուկ.
Սառնասառոյց Պալդիկի
ափունքներէն հեռաւոր
Մինչեւ ծովերն արեւոտ
ուր կը հոսէ Գանուբ գետ
Իւր ալիքներն, ամէնուն
հարթ հաւասար, ամէնքէն
Սիրուած օրէնքը մեր քաղ-
ցըր կը սփռէ ճաճանչներն.
Լեհաստանէն որ ուզեր
պիտի մերժել մեծութիւնն
Եւ փաթթելի միւստանգամ
միջակութեան, մինչեւ հոն
Ուր Սիպերիա կը պաշտէ
հիացումով բարեկամն
Որ իրեն դրաւ օրէնքներ
անզուգական. մանուկ դու,
Մեր բարեկամն ես դուն ալ
ու մեր եղբայրը, թէեւ
Աւաղ՝ մեր քաղցըր ցուպին
տակ չես բազորդ ու հաղորդ
Եղբայրական համաշունչ՝
համակամ մեր միութեան.

Աւաղ, զի վտանգը երբեք
հոն չըգործէր պիտի մուտք:
Քեզ կը սիրենք սակայն դեռ՝
մեր փարախէն թէեւ դուրս.
Եւ մենք հըպարտ կը զգայինք
մեզ՝ երբ մեզի կ'ըսէին
Թէ՛ սրքան հեզ, իմաստուն
եւ գեղեցիկ կը մեծնար
Գառն՝ որ իբրեւ մոլորեալ
կու լայինք, ձագը թըռած:
Այո՛, քեզ դեռ կը սիրենք,
ւանդուսութեանդ մէջ քու՝
Անպարտելի մեր մոյթով՝
պիտի օրհնենք ուղղութիւնն
Ամենասուրբ քու դատիդ:
Ընդունուած է աղաչանքդ.
Համբերութիւնը թէեւ
կը հրամայէ մեզ դադար,
Դուն սիրտդ բարձր բռնէ,
զի սպառնալիքն ու խրոխտանքն
Աւրստրիոյ, պիտի վա՛-
ղը խորտակուին կորանքով»:
Վերջացուց ան, եւ ճեղքեց
լայնատարած թեւերով
Երկնչոտ հովն, եւ իսկոյն
սաւառնաթիւ սլացաւ վեր.
Մինչ կը թռչէր աւերներ
գուշակելով քսմունի,
Գերման Արծիւը ելաւ
եւ խօսեցաւ բարձրաձայն:

Գերմանիա՝ ամբողջ աշխարհի

« Լըսեցէք ազգք եւ ազինք .

փայլակնացայտ սուրը մեր

— Որ ենք ընտրեալ ժողովուրդն
Աստուծոյ — դեռ չըշանթած ,

Անընդգիմակ՝ ինչպէս է

Միքայէլինն , ամպարիշտ

Ջեր հոգիները Դըժոխք

ուղարկելու ճեպընթաց ,

Մըտիկ ըրէք . նկատելով

Արծիւն իր վեհ բարձունքէն ,

Ջերդ մարգարէ , կը տեսնէ

բոցաճարակ քաղաքներ ,

Եւ նայելով այսպէս՝ վրան

մաղձոտութիւն կը տիրէ :

Ժամանակ կայ դեռ , կեցէք :

Մտիկ ըրէք մեր խորհուրդին .

Թող Սերպիան տապալի .

Թող ոռւս թոշունը յիմար

Գոցէ անգամ մ՝ ալ թեւերն ,

Եւ դըժընդակ իր բախտէն

Փետուրներուն տակ ծածկէ

դէմքն աւելի եւս յիմար :

Աստուծոյ մենք ժողովուրդն

ընտրեալ՝ իրմէ ներշնչուած ,

Արդարութեամբ զինավառ

Եւ Հաւատքով զգեստաւոր ,

Ընտրեալ իրմէն խրատելու

մահացուններն ապիկար .

Մըտիկ ըրէք հլուաբար , —

Թէ ոչ՝ եւ ի՞նչ այն ատեն .

Ահեղ է , ոհ , երկրաշարժն

որ կը զգեսնէ դղեակներ

Եւ լայնանիստ քաղաքներ

հիմնայատակ՝ ջարդուփշուր .

Ահեղ է , ոհ , հըրաբու

խը բոցանուտ եւ կարմիր

Որ կը փսխէ հալած ոռւմբ

Եւ կը խուժէ յորդահոս

Աւիքներով լաւայի

դէպ ի մախիզ տեսարանն ,

Ուր դեռ երէկ իսկ կային

բնակութիւններ , բնակիչներ :

Այո , ահեղ է , սակայն

խաղալիկներ են ասոնք ,

Օրինակներ են չնչին

ամենազօր հնարքներուն

Մարտերու մեծ աստուծուն ,

երբ կը դրդէ կը մըղէ

Իր ժողովուրդն որ փութայ

ապականեալ աշխարհի

Մաքրել աղտերն ու կեղտերն :

Ոհ , եթէ հնար ըլլար ձեզ

Մտքով յղանալ , ոհ , պիտի

մեռնէիք ձեր սարսափէն .

Ջեր հոգիներն իսկ պիտի

մեռնէին երբ լըսէիք

Միայն դըռոյթն ու դոփիւ

նը գունդերուն Աստուծոյ .

Ո՛հ, դուք պիտի քաշուէիք
 իմաստութեամբ, չըսրէիք
 Սուրերը ձեր: Զեզ ըսած
 Ըլլանք, եղիք իմաստուն.
 Թող Ռուսիա մեկուսի
 մընայ, եւ թող Սերպիա
 Կըրէ պատիժն իր արդար:
 Մոռցած արդ դուք, ո՛վ Երկրի
 Թագաւորներ, ծնունդն արդի
 Սերպիական պետութեան:
 Ըսած Ըլլանք ձեզի, ո՛վ
 ինքնակալներ, քաշուեցէք.
 Արքաներու չի վայլեր
 արքայասպան հրէշներու
 Համար կռուիլ. Սերպիան
 թող կորսըւի, արժանի
 է այդ բախտին. Ռուսիան՝
 թող խաղայ դերն որ իրեն
 Թելադրէինք պիտի մենք.
 Թող Ֆըրանսան ընդունի
 Պաշտպանութիւնն որ իրեն
 ընծայեցինք — լաւագոյն
 Ըլլար պիտի քան թէ լար
 արցունքն որով լացաւ ան
 Յիսուն տարի չիկայ դեռ
 իր քաղաքներն այրւած՝
 Տիրապետուած՝ նուաստացած.
 արժանաւոր պատուհաս.
 Թող Անգլիան լաւ յիշէ՝
 երբ չափազանց ուշ չէ դեռ,

Թէ ո՛վ օգնեց հասնելու
 համար իր բարձր դիրքին.
 Վաղերուի Գաշտը թող
 յիշէ, յիշէ թէ ո՛վ էր
 իր թշնամին այն ատեն,
 եւ ո՛վ էր իր բարեկամն:
 Ո՛հ, իմաստուն եղիք դուք,
 մի՛ փնտռէք մահ տարածում.
 Ամպարըտին կը սպասէ
 Դժոխքը բերանը բացած.
 Հաւատարիմ է Աստուած
 մեզի՝ որ ենք ժողովուրդն
 իր սեփական. գիտցէք աս.
 Թէ մեր պատիւն է՝ պատիւն
 Աւրստրիոյ. մենք կ'ազդենք,
 խորհուրդ կու տանք, եւ սա
 Մածկել չունինք. զգոյշ եղիք. [կայն
 քաւ լիցի, ո՛հ, մի՛ գուցէ
 Երկիրը դողը առած՝
 հիմունքներէն սասանի»:
 Ան խօսեցաւ. Քրիստոնեայք
 արձակեցին Պատերազմն
 իր կապերէն, խեղդելով
 սարսափահար ողջ աշխարհն
 Աւիքներու մէջ արեան.
 մինչդեռ ազգեր բազմաթիւ
 Կը փութային նախճիրի՝
 վարակուած նոյն սրարբումով:
 Եւ նախ կու գար Ֆըրանսան՝
 զրդուած երկու պատճառէ,

Երկուքն ալ չար եւ բարի
 — Թէ կը խաբուէր՝ չեմ գիտեր,
 Բայց իր մտքին մէջ չունէր
 ամենեւին տարակոյտ
 Թէ իր կորուստն որոշած
 էր Բրուսիա, Թէ շատ շատ
 Սերպիա խեղճ պատըրուակ
 մըն էր՝ իր մէջ ծածկելով
 Ֆըրանսատեաց չարակամ
 Թշնամութիւն մ'ոխերիմ.
 Այսպէս ան բարկ ցասումով
 մը կը փութար դէպ ի մարտ.
 Պաշտպանութիւն՝ չքմեղանքն
 էր, իսկ փափազը՝ վըրէժ —
 Բաց ասկէ՝ պիրկ հանգոյցով
 Ռուսաստանի էր կապուած
 Եւ չէր կրնար Բրուսիոյ
 վախէն իր խօսքը կոտրել:
 Ո՛հ, Ֆրանսա, դու գեղեցիկ
 Ֆրանսա, նոյնքան քաջարի
 Եւ մարտագոռ, ինչպէս հին
 ատեն ուր սէգ դըրօշներդ
 Կը ցըցուէին ծովու վրայ
 զինանշանօք պաղպաղուն,
 Մեծապայծառ ապացոյց
 ասպետութեանդ անգուգակ:
 Ո՛հ, Ֆրանսա, է՞ր ստորնացան
 ամենազնիւ գուականերդ,
 Որոնց վախճանն անգամ ցած
 պիտի չգօրէի մոռցընել

Իրենց ցեղին բովանդակ
 յիմարութիւնն ու ախտերն:
 Աշխարհի նախ զարդ, յետոյ
 իր քարուականքն ու ամօթ:
 Այ՛, եղան արդարեւ
 գեղաղէշ զարդ ու պաճոյճ,
 Զի զարշէլի պատերազմն
 իսկ կ'ըլլար եւրօ չքնաղ,
 Կամ գէթ նըւազ դժպընի
 էր եւ դժնէ՛ քան առաջ,
 Զի Արէսն ինք կը վարուէր
 քաղաքավար օրէնքով:
 Բայց հիմա ուր ամէն ինչ
 մեռած է, ուր բարեկիրթ
 Ազնւութիւնը խամրած
 ազատութեամբ մը պատիր,
 Ուր չիկայ մէկն համօրէն
 Եւրոպայում՝ որ հոգին
 Զօրէ փրկել ըլլալէ
 մարտի գերի ակամայ.
 Արդ՝ ուր ազգերն համօրէն
 կը պանծացնեն մշակոյթնին,
 Աւելի եւս զարշէլի
 բան մը կ'ըլլայ պատերազմն
 Քան այն ատեն երբ առիւ
 ծը թեւաւոր Ասուրի
 Կը զարդարէր մեծ Նինուէն
 Արեւելքի զանձերով:
 Կը գործածէ չարաչար
 մարդ իր ուղեղն. իր ձիրքերն

Կը թռչին վեր ծնած երկրէն
 Երկնքին գէմ խորխտալու,
 Եւ կը դիտէ մտքին աչքն
 անխուլ խորքերն ովկիանու.
 Բայց բոլոր այս գիտութիւնք
 կը գործածուին լոկ մարտի:
 Համօրէն այս ստացուածքներն
 Ըլլայ օդի թէ ծովու
 Մարդուն չըտունին ուրիշ բան
 Բայց տառապանք ու հոգեր.
 Հըսկայ քայլերն որոնցմով
 յառաջդիմեն Գիտութիւնն՝
 Արդիւնքն եղաւ աւելցնել
 լոկ աղէտները մարդուն.
 Բըժըշկութիւնը նոյն իսկ,
 որ ընդունակ կը թըւի
 Փաստըս ջրելու՝ չի կրնար
 ռումբի մը խոցն աւաքել:
 Երազներու սակայն մէջ
 կը մոլորիմ ես ահա,
 Թողլըքելով քերթուածիս
 նիւթը. դառնանք Ֆրանսայի,
 Թէեւ ալ բան չի մընար
 ըսելու իր նըկատմամբ,
 Բայց թէ միայն մարտի: Մարտ.
 որո՞ւ համար: — Իշխեցող
 Հացկատակաց: Մարտ, եւ ի՞նչ
 բանի համար: — Խաբուսիկ
 Իրաւունքի, զոր որպէս
 զի ձեռք բերէ Ռոպէսըիէր՝

Ջեռքն արիւնի թաթխեց մէջ.
 Եւ որ անկէ Ֆրանսայի
 Թողուց արատ մը լոկ ժանտ:
 Բաւ է այլ եւրօ, բաւ է.
 Ֆըրանսացիք կը կոռւին
 Ֆըրանսայի համար միշտ:
 Թէեւ մարտն իր վիպակաւ
 նը մերկացած՝ կը մնայ միշտ,
 Նոյնը Փռիւզեան զըտակին
 ուեռագոյնին տակ՝ ինչպէս
 Երբեմն ոսկի շուշանին
 ծաղիկներուն տակ: Ֆրանսան
 Առաջին էր. Անգլիան
 սակայն կու գար ետեւէն,
 Գեղեւեցաւ ան երկար՝
 վարանամիտ՝ դանդաշուն,
 Բայց վերջապէս եղաւ,
 ո՞հ, արտասովոր տեսարան՝
 Բարեկամ հին ոսոխին,
 բարեկամին հին՝ ոսոխ.
 Ո՞հ, Անգլիա, թէ աղբւն
 էր մահամերձ Պելճիոյ
 Որ քեզ ստիպեց մասնակցիլ
 այս ահաւոր ոճիրին.
 Թէ սարսափն էր իր անգոյգ
 աղէտներուն՝ որ տարաւ
 Բեզ՝ իբր ասպետ թափառիկ՝
 երազահաս եւ հըզօր
 Մշտաւատան ծովերու
 վրայէն՝ նըժարն հակելու —

Եւ ուրիշ ոչ ոք պիտի
 կրնար հանել ի դերեւ
 Գերմանական յարձակումն — ,
 Եթէ պատճառը այս է,
 Լաւագոյնէն զատ ամէն
 բան ըրիր իմ կարծիքովս.
 Քանզի ամէն բանէ վերջ՝
 ուղիղ ճամբայ մը կայ բաց
 Ազգին առջեւ որ ուզէր
 պիտի մընալ մըտերիմ
 Քրիստոսական հաւատքին.
 «Սուրբդ իր տեղը դարձուր,
 Ըսաւ ինք Տէր, զի առնո՛ւ
 զը սուր սըրով պիտ' իյնայ»:
 Բայց թէ զըձո՞ւձ աւելի
 պատճառներ քեզ դրդեցին
 Դիմել զէնքի. եթէ դուն
 ցանկացար լոկ վաճառքի
 Շահըդ բարդել, կամ պահել
 աւելի եւրս հրգոր
 Քու ծովային պետութիւնդ՝
 որուն կ'իշխես միահեծան,
 Եթէ նըման պատճառներ
 նոյն իսկ մասամբ՝ մարտերու
 Նախօրեակին ծանրացան
 վըրադ. եւ կամ եթէ դուն
 Անձեւ սարսափ մը տեսար
 Ապագայի հեռաւոր
 Ագբերուն մէջ, այն ատեն,
 ո՞վ Անգլիա, միւսերուն

Հարթ հաւասար յանցաւոր
 ես, եւ ինչո՞ւ դուն ըզքեզ
 Կը համարիս աւելի
 եւրս օրհնեալ, ոչ ոք՝ թող
 Խիղճը անոնց որ ունին
 բախտըդ ձեռքին մէջ իրենց
 Եւ ինքն Աստուած՝ չի տեսներ
 այս բաներն. ես չեմ կրնար
 Տեսնել — եւ ինչ որ կրնամ
 գիտնալ ես այս է ահա.
 Թէ հարուածի փոխարէն
 կշռեցիր դուն ալ հարուած:
 Կը դառնայ մարտն աւելի
 սատակչական եւ վայրագ.
 Երկինք ինքնին ցայգին հետ
 կը շրջիւթէ լոյսն օրուան,
 Մինչ Քրիստոնեայք կը մրցին
 սպաննել իրենց Քրիստոնեայ
 Հարազատներն այն ամէն
 արուեստներով զոր կարող
 է Գիտութիւնն ընծեռել.
 սակայն իրենց եղբայրներն
 Երբ խոշորուած կը մեռնին
 հեծեծամուռնչ հոընտիւնով,
 Կ'աղաղակեն դեռ Սիրոյ՝
 Խաղաղութեան Աստուծուն,
 Անուշադիր թէ Քրիստոս
 արգիլեց սուրը քաշել —
 Եւ ամէն ոք կը պարծի
 իբր Տիրոջ ախոյեան:

Քրիստոնեաներն հեթանոս
 դաշնակիցներ կը վարձեն,
 Միակ փափագը իրենց՝
 ջնջումն իրենց թշնամեաց:
 Մտլիման թուրքը կ'ըլլայ
 Գերմանիոյ բարեկամ,
 Կը ծառայեն Անգլիոյ
 դատին Հնդկին ու Ճաբոնն,
 Երբ վայրենի խուժողութներ
 կը բռնեն պարը մարտի
 Ֆըրանսայի եռագոյն
 դըրօշին շուրջն, եւ այսպէս
 Իւրաքանչիւր ազգ կը մղէ
 կեղծաւոր կռիւ ու մրցում,
 Ճիշտ ինչպէս կռիւ կը մըղեն
 անգըթութեան եւ ուժի:
 Խելագարներ որ կու տաք
 ազատ ընթացք ըսպանման
 Իւրաքանչիւրն իր փրցուն
 շահուն համար. չքմեղանքն՝
 Ասպիտութիւն եւ կամ շահ,
 պաշտպանութիւն կամ անձի,
 Միահեծան պետութիւն
 ցամաքի կամ թէ ծովու,
 Դաշնակցութիւն, եւ կամ ինչ
 որ կարելի է, ինչ փոյթ,
 Խելագարներ, հաւասար
 մարդասպաններ էք դուք ալ.
 Երկնքին մէջ՝ Երկրի վրայ
 չիկայ ձեզի համար տեղ:

Եւ դուք բոլոր մարտիկներ
 քաջ՝ որ անոնց սըտախօս
 Խորհուրդներուն կ'ունենդէր,
 արձագանգներ էք ունայն,
 Օգնականներ, մեղսակից
 ոճիրին ձեր Գլուխներուն.
 Ինչպէս պիտի ձեր թափած
 արիւնը լուաք ու ջնջէք:
 Կը կախուի գորշ մառախուղ
 մը նայամէտ դաշտին վրայ,
 Եւ կ'արատեն տերեւներ
 փրտած մարգերը խամուր.
 Օրն է ցրտին եւ հանդարտ,
 նիրհելու հետ են հովերն,
 Եւ ամպերու կոյտն յոգնած
 դադրած արցունք թափելէ:
 Ամէն ինչ խոնջ է, միայն
 կայ Պատերազմը ճիւղ,
 Որ բոցածօծ մտրակով
 կու տայ 'չխարհի հարուածներ.
 Ամպերուն հետ սրբած են
 կիներն այրի մընացած
 Իրենց արցունքը կիգիչ,
 քաշքըշուելով միշտ իրենց
 Պարապ ու լուռ տուններուն
 բովէն. տըղաք կը խաղան
 Միշտ՝ առանց հոգ ընելու
 գորշ երկինքներն ու վիշտերն
 Որ կը սպաննեն: Դէպ Հիւսիս՝
 մարդիկ հազար ու հազար

Սարսափելի մըթութեան

մէջ անխընամ նետուած են
Հասարակաց փոսերու

մէջ խառնիխուռն, եւ վըրան
Տղմուտ իրենց հողվարին

Ճակատագիրն այսպանող
Կը ծիծաղի, տեսնելով

որ կը հանգչին հետն անոնց
Զորս կ'ատէին, եւ իրենց

սեւ ոսկորները կ'երթան
Կը խառնըին քըսմիւնի

պիղծ փրտութեամբ ոսկրերուն
Եղբայրներու՝ որ զիրար

կը ջանային փողոտել:
Դէպ Արեւելք՝ հազարներ

ինկած փռուած դիտապատ՝
Գետակներու հոսանքն

ըր կը ներկեն կարմիրով,
Եւ սոսկումով կը լեցնեն

ամէն հովիտ՝ ձոր ու փոր,
Հրամքընելով բլուրներու

վրայ գիշակեր թռչուններն:
Ո՛հ, արին կայ յափրացած

երկրի վըրայ, եւ սպանումն
Առօրեայ գործն է մարդուն,

եւ այս բոլոր՝ ցրուելու
Արքունիքի մը ձանձրոյ

թը, կամ ժամանցն ամպարիշտ
Պոնաբարդի մ'անճարակ.

այս ինչ սնապարծ պետութեան

Համար համբաւ դիզելու,

կամ բարգաւաճ գործելու
Տուրեւառն այն ինչ անարգ

ռամկաբարոյ վարչութեան.
Եւ այս բոլորն ոստայնն է

կըկուած սէրէն Հայրենեաց,
Հիւսուած պատիր սուտերով՝

որոնց հաւատք կ'ընծայէ
Դիւրահաւանն. այս բոլորն՝

ատելութիւն եւ արին,
Գերեզմաններ անանուն,

գըրաւներ են զոր կու տան
Գերիներուն բռնաւորք:

Եւ սակայն բնչալէս կրնամ
Պարսաւ դընել քաջերուն՝

որ կ'իջնեն վար ասպարէզ
Անտրտունջ հոն մեռնելու,

մինչ ես հանգիստ ապահով
Տապանագիր կը գըծեմ

իրենց, եւ կամ կը թըլիմ՝
Երգիծաբան իբր մարդ՝

անոնց վըրայ ծիծաղիւ.
«Էւ երե եւ կը խնդալ

հոս ու եւ է իրի վրայ՝
Պատմաւն այն է որ չիլալ»*.

որովհետեւ տխրութիւնն
Ամաքել չի կրնար բնաւ

մարդուն վիշտերը տըխուր,

* Լորտ Պայրն:

Բայց երգիծանքը բացաւ

ամենակոյր աչքն յաճախ:

Քաւ լիցի ես սլարսաւեմ՝

դատապարտեմ կամ Մուսան,

իմ նըպատակս էր կանգնել

թումբ մ'հոսանքին դէմ մար-

թէեւ բառերս որ մրըրկին

[տին,

կը հրամայեն դուլ՝ դադար,

Խաղաղութեան կամուրջին

համար խիճեր ըլլան լոկ:

ԶԱԽԶԱԽԵՑԻՔ ՎԱՏՇՈՒԼՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎՐԱՅ

« Զախչախեցեք վատչուէրք »

ՎՈՒԳԵՌ

Ամօք մարդուն. դատապարտուած դեռն անգամ
 Կը միանայ դեռին անքակ դաշինքով.
 Բանապաճոյճ ստեղծութեանքին մարդիկ լոկ
 Իրարոչ չեն միաբանիր, քեպետեշ
 Երկնապարգեշ շնորհներոշ յոյսն ունենան
 Եշ հաշտութիւն փողե Աստուած. աշլ կ'ապրին
 Ատելոշքեամբ, բշնամուշքեամբ ոշ կռուով.
 Եշ անողորմ գոշպարներոշ դռնոյներով
 Կ'ապականեն Երկիրն, իրար կը չնեն.
 Իբրբ քե' բա՛ն մ'որ պետք է մեզ միացներ
 Սերտ կ'ապերով՝ շունենար մարդն աշրիշ չա՛տ
 Դըթոխային բշնամիներ, ոյ ի ծիր
 Իր կորչուտեան կ'աշխատին տիշ ոշ գիշեր:

ՄԻԼՏՈՆ¹

ԶԱԽԶԱԽԵՑԷՔ ՎԱՏՇՈՒԷՐԸ

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՅԵՑԻՔ, օ՛ն, խելագար
 Մարդէն եղծուած երկրի վրայ,
 Տեսարան գա՛րշ արեւակն
 ողջունելու նորածագ.
 Խոպան դաշտերը պղծուած
 են մարդկեղէն արիւնով
 Եւ ջինջ երբեմն առուակներն՝
 են արդ գետեր ժանտահոտ.
 Թունաւորուած է ամբողջ
 Երկիրն անհուն փոսերով,
 Եւ ծեծուած քսան միլիոն
 գերիներէ խելայեղ:
 Հճմարտութեան վրայ խօսիլ
 յանդգնող մարդը ո՛ր է:
 Սըտախօսներն իրենց զայն
 մենավաճառ են ըրած.
 Մինչեւ սուրբեր, գիտուններ,
 մըտագարներ, դրուժաններ

1. Դրախտ կորուսեալ, Բ. տող 617-629. Թրգմ. Հ.
 Ա. Ղազիկեան, Վ. Ենեաթիկ, 1913:

Կ'իյնան ամէնքն համօրէն
 յիմարութեան տիղմին մէջ:
 Արդ մեղաւորն ո՞վ. անունն
 ոճրագործին յայտնեցէք:
 Ամէնքը մէկ կամ ոչ ոք.
 ամէն մարդիկ ալ նոյն են.
 Պետութեան մարդը խորհուրդ
 կու տայ՝ ալքան ալ հրաման,
 Բայց սովորոյթն է վարիչն
 ամէնուն ժանտ իր ձեռքով:
 Քընէ կու տան յիմարներն
 որ բռնաւորք ունենան
 Իշխանութիւն անսահման.
 Թագաւորները կ'իշխեն
 Որչափ տեւէ կեանքերին,
 ռամկավարները մէկ օր:
 Ամէնքն ալ նոյն են, սուրբեր
 կամ պիղծեր՝ ինչպէս ուզէք,
 Սովորոյթի միշտ գերի
 պիտի գտնէք դուք զանոնք:
 Չիկան մարդիկ որ ուզեն
 կոխել հոսանքն առաթուր,
 Որ փորձեն կոճրծ տալ գոնէ՝
 ճակատիլ դէմ փոթորկին.
 Որ ներքսապէս զօրաւոր՝
 թէեւ վախէ, կասկածէ
 Հետապնդուած, (զի խիղճն ալ
 սովորոյթի է գերի),
 Արտաքսապէս ինքզինքնին
 ցուցնեն ատակ՝ զօրաւոր

Հասարակաց հեռն ու քէնն
 անգոսնելու խրոխտաբար,
 Երաշխաւոր իրենք իսկ
 իրենց բախտին սեփական.
 Որ անարգուած՝ նախատուած՝
 կղզիացած մնան այսօր,
 Սպառնալիքէ կամ ճարտար
 խօսքէ առանց տարուելու: —
 Ազատութեան հետ միայն,
 ի՞նչքան է քիչ թիւն անոնց
 Որ անարգանքն անարգեն,
 խրոխտան՝ զի խրոխտ են՝ ազատ:
 Թշուառական այս Երկրին
 մանուկներուն նայեցէք,
 Ինչպէս անոնց ոտքերուն
 կը պլլըւի Սովորոյթն՝
 Հազիւ ծընած. առաջին
 խաղալիկները անոնց
 Են կապարեայ զինուորներ,
 շինծու սուրեր, թմբուկ, դրօշ.
 Դիտեցէք այն ատեն ի՞նչ
 առ ոտն յառաջ ընթանալն
 Այն չար օձին. ինչպէս իր
 քնթռնոցները ցրտին
 Կը սողան միշտ դէպ ի վեր՝
 զօրութիւնով մ'յարաճուն՝
 Մինչեւ հասնի ու պրկէ
 անգոր կոկորդը մարդուն,
 Շոպելով խելքը նախ, վերջն
 ալ տանելով կորստեան:

Որո՞նք էին զորս ուսանք՝
 երբ դեռ մանուկ՝ մեծարել.
 Մեր դիւցազները չէին
 յարմարցուած մեր խաղերուն.
 Չէինք խրատուած յարգանքով
 զուրցել անունը անոր
 Որուն զործերը շահած
 էին համբաւ պերճ՝ անմահ.
 Եւ ո՞վ էր աս: — Տիրէնն էր,
 կամ Աղեքսանդր, Աննիբաղ
 Եւ կամ Կեսար, մէկը կամ
 ամէնքը մէկ համօրէն.
 Կամ Պոնաբարդն արիւնոռալ,
 կամ Վելլինկոնը՝ ի՞նչ փոյթ
 Թէ՛ որը՝ բաւ էր որ մարտ
 մ'ըլլար շահուած. ի՞նչ փոյթ ո՞ր
 Դիւցազը՝ մարտը եթէ
 արիւնահեղ էր եղեր
 Եւ փառապանծ այն օրուան
 մէջ ան տարեր յաղթանակ:
 Այսպէս կեանքին մէջ ամբողջ,
 Ըլլայ տըղայ՝ ըլլայ մարդ.
 Կայծիկն անգամ մ'երբ բռնկի՝
 Յիմարութեան կը բաւէ
 Փռչել միայն բոցն անյագ,
 պատճառը ինչ ալ ըլլայ.
 Կը հնչէ փողն եւ դժուար
 Թէ մարդ կենայ տեղն հանդարտ.
 Եւ մարտէն վերջ կը պարծիք՝
 փոխանակ ձեզ բասրելու,

Եւ պարծելով՝ կը մարգէթ
 տղաքնիդ որ նոյն բանն ընեն. —
 Ի՞նչ փոյթերնիդ թէ ինչո՞ւ
 կը կռուիք, ո՞վ կը սպաննէք,
 Յաղթել միայն, եւ ասի
 կը կոշուի օր փառապանծ:
 Ի՞նչ փոյթերնիդ թէ Երկիւ
 ըր Դեթոխքի է փոխուեր,
 Թէ կան ճիչեր, հառաչներ
 եւ անէծքներ ահաւոր,
 Թէ կոշկոճուած անդամսին
 քաշքշեն խեղերն ու հաշմերն,
 Անոնք որ ժամ մը չիկայ՝
 էին հըզօր, գեղեցիկ.
 Ի՞նչ փոյթերնիդ թէ մեռնին
 ցաւէ, վիշտէ բիւր եւ բիւր
 Այրի կիներ՝ փոքրիկներն
 իրենց թողլով անտէրունչ.
 Թէ հոգեվարք բիւր մայրեր,
 մոլեգնութեան մղուելով
 Յիմարանոց քաշքշուին
 հայհոյելով Երկնքին:
 Մոռցած հազար մեռնողներն
 եւ վիրաւոր հազարներն,
 Մոռցած նեխած դիերու
 չեղջակոյտերը ահեղ,
 Մոռցած բոլոր քաւքներն
 տեսարաններն ու ճիչերն,
 Ապականած վէրքերու
 հոտերը ժանտ ու մախիզ,

Վէրքեր ուր բիւր աղտեղի
 ճանճեր կ'եռան կը զեռան,
 Անգղերն որ խրախ կը խայտան
 զիականերու աչքերով,
 Աչքեր որ դեռ քիչ առաջ
 ժպտեր էին խանդակած
 Ու սիրալիր՝ սիրասուն
 զաւակներու, կիներու.
 Մոռցած բոլոր օրհասնեւ
 Ի՞նչպէս ձիերն առաթուր
 Կը կոխէին մազկռիւններն,
 Եւ կ'ըլլային շնչահեղձ
 ցեխով՝ տիղմով՝ ինկողներն,
 Եւ գարշ ճահճի մէջ արեան
 Կը խեղդուէին ողորմուկ.
 Ի՞նչպէս գունդեր կը ճատուած
 Կը փախչէին առջևէն
 Ընդհարումին անհամար
 պատերազմիկ կառքերու.
 Կամ գնդակներն եւ ումբեւ
 Իր պայթուցիկ, որ մարտի
 Դաշտին վըրայ կը ցանեն
 մահ՝ հազարներ յօշելով:
 Բոլոր ասոնք մոռցած, օն
 Եւ օն, ի՞նչ փոյթ բովանդակ
 Ատելութիւնը, ցաւերն
 Եւ արցունքներն համօրէն:
 Զգայարանքները քստմնող
 պէտք չէ բանէ մը սոսկան,

Ուրիշ ոչինչ՝ մի միայն
 փառքը պէտք է նըկատէք,
 Որպէս զի դուք պատմութեան
 բարոյականը սորվիք,
 Եւ հասկընաք թէ արդար
 է որ ջնջուին բանականներն,
 Որ յաղթական հերոսի
 մը յաղթանակը պսակուի:
 Ամբ լազգերը կը թող
 տխմարներուն ապիկար.
 Ի՞նչ է վախճանն ու նպատակն
 իրենց ամբողջ կը թուծեան.
 Ահաւասիկ. բնիկ երկրի
 սէրը եւ ոչ Մարդկութեան.
 Թէ այսպիսի ուսումներ
 Յիմարութիւն են՝ կ'մոռնան.
 Զի ամէն ազգ բաղդատմամբ
 մարդուս զարմին է այնպէս
 Ինչպէս անձնիրը մարդուս
 զէմքը կազմող գիծերէն.
 Ուամէնուն լաւը՝ լաւն է
 միակ՝ անձնիր անհատի.
 Յիմարութիւն է այսպէս
 գումարն իրենց ուսուցմանց:
 Հայրենասէրք դուք՝ ո՛ւր ալ
 ըլլան ձեր տունն՝ հայրենիք,
 Ըլլայ թէ Das Vaterland
 կոչուի եւ կամ La Patrie,
 Ձէք տեսներ բան մ'որ ձենէ
 գօրէ կորզել գովեստներ

Այն ամենէն՝ որ տարբեր
 է ձեզ յատուկ բաներէն.
 Խաղաղութեան ժամանակ
 եթէ այսպէս՝ կրկնակի՝
 է ապահով երբ գէնքէ.
 Ըր կը խօսին մեծորոտ՝
 Թէ մի միայն ձեր երկրին
 դատն է պրդար եւ ամբիծ:
 Յաղթանակները ձեր մէջն
 մի պարտըւած պետութիւն
 Կը յարգարեն բարեկիրթ.
 այսպէս կրթելը անշուշտ
 Ասպատակ չէ. 'նդհակառակն՝
 երբ պարտուիք՝ շատ տարբեր
 Կը ճըճուեն ձեր լեզուներն —
 այն ատեն զոհ կ'ըլլաք դուք
 Խառնիճաղանջ հրոսներու.
 երբոր յաղթէք՝ ոճիրներն
 Հարկեր կ'ըլլան կարեւոր,
 կամ հատուցում ու դարման
 Անցելոյն մէջ ձեր կըրած
 նախատանաց. երբ պարտուիք՝
 Յստակօրէն կը տեսնէք
 յաղթականին սըխալներն,
 Եւ շատ արդար կ'անիծէք
 տէրութիւնն իր սարսափի:
 Կը տեղաք ձեր թշնամեաց
 վրայ մոլեգին նըզովքներ
 Երբ կը քանդեն քաղաքնիդ
 եւ կը պղծեն ձեր կոյսերն.

Բարոյագէտք արիսեան,
 եւ սակայն չէ՞ ճշմարիտ
 Որ երբ յաղթող՝ նոյնպէս դուք
 պիտ' այրէիք՝ շոպէիք.
 Ի՞նչպէս կրնաք հաստատել
 Թէ դուք կըռիւ կը մըղէք
 Պաշտպանութեան համար ձեր,
 երբ այն ժամէն՝ որ սկըսաւ
 Թշնամութիւնն, ուրիշ բան
 չէք փափագիր ձեզ համար
 Բայց թէ տանիլ յաղթանակ,
 որ դուք դառնաք եւ ըլլաք
 Այն ինչ որ արդ կը բասրէք
 ձեր թշնամեաց մէջ թէ են:
 Եւ դուք մայրեր՝ որ կ'ապրիք
 որ արտասուէք 'ւաղօթէք
 Որպէս զի ձեր որդիներն,
 րը չըսպանուին՝ այլ սպաններն,
 Թշնամիին մայրերն ալ
 գիտնաք որ ձայն՝ սիրտ ունին
 Աղօթելու ձեզ նըման.
 մըտածեցէք այն ատեն
 Քըրէիքուր մրցման ձեր
 աղօթքներուն, երբ ձենէ
 Իւրաքանչիւրն իր սիրուն
 զաւկին կեանքին կը դատի.
 Մինչ այն կրկին սիրուածնէ.
 րը փոխադարձ կամքերով
 Անգըթօրէն կը ջանան
 իրար գիրար ըսպաննել.

Դուք մըտաթափ կիներ, ահ,
 դադրեցէք այդ մոլուցքէն,
 Աղօթեցէք թէ կ'ուզէք...
 Բայց Հաշտութեան համար լոկ:
 Դուք եւրօ, ո՞վ խոհական
 քաղաքացիք, որ շրոայլ
 Եւ հեշտակեաց կը վարէք
 կեանք, եւ պարարտ քըսակնիդ
 Կ'ուռեցընէք հօտերէ՝
 որ կը հեծեն արիւնոնւշտ
 Կտրիչներու տակ, հունձքէ
 ոռոգուած ծո՞ղ արցունքով:
 Որ գրգասուն բերաննիդ
 կը խըճողէք թըռալիր
 Պերճապաճոյճ խօսքերով:
 Եւ խռկելով խծկելով
 Պորտերը ձեր տըղընդեր՝
 կը պանծացնէք պատերազմն,
 Հերոսական դրդըջիւնք,
 հայրենասէր շողփաղփանք,
 Տխմարներու լոկ ի դէպ
 որ կը կոռին ընելու
 Ձեր սեղաններն աւելի
 եւ աւելի խորտկալիր:
 Յորդահոսան արցունքներն
 որ վիժեցին ուղխօրէն
 Տառապանքի ու ցաւի
 տարիներում, ձեզ համար
 Բալասաններ են՝ մինչդեռ
 դուք կը դիզէք ապիրատ

Շահերը ձեր, եւ մինչդեռ
 կ'ուռեցընէք կ'ուռեցնէք
 Անյազաբար Միզասի
 քսակը Գժոխքի ոսկիով:
 Մարտերէն ի՞նչ աւելի
 կրնամ մաղթել ես ձեզի:
 Խորհրդարանը ձեր, ձերն
 Եկեղեցին եւ Մամուլ: —
 Չիկա՞ն չիկա՞ն մտրակներ
 որ կախաղան քըչեն ձեզ,
 Չիկա՞յ պարան կախելու,
 դահի՞ճ՝ դնելու ձեզ ի ցոյց:
 Այո՛, պարան բաւական
 կայ կտրիճներ կախելու,
 Եւ բահ՝ բը՛ելու իմաստնոց
 գնդանարգել փոսեր խոր,
 Եւ խարազան՝ վանելու
 համար հայրն իր ալուրթէն,
 Եւ սըտութիւն՝ քաշելու
 որդին դամբան մ'հեռաւոր:
 Ահ, Երկիր, երբ պիտի դուն
 յագենաս այս կըռիւէն,
 Կը բռնանայ մահն ահա
 նեղ պետութեան վրայ կեանքի:
 Անմիտ ու խօլ անձնասպան,
 ինչո՞ւ դանակը կը սրես
 Քու կոկորդիզ իսկ համար.
 ուրեմն յոգնա՞ծ ես կեանքէ:
 Ես նայելով մարդկային
 զարմին վըրայ կը տեսնեմ

Յեղ մը զազիր՝ որ անդու
 անգըթօրէն կը գիրնայ
 ճարպապարար՝ ստըրկացած
 եղբայրներուն ի վընաս.
 Ըսպանութիւն, ցանկութիւն,
 սով եւ ժանտախտ համախուռն
 Ամէն ինչ ջարդ ու փըշուր
 կը վերածեն փոշիի:
 Պատերազմի սահմաննեւ
 րը չեն անցնիր աշուրներս,
 Փակեալ դուռն այնքան հեռու
 կը թըւի իմ տեսութեանս.
 Բայց երբ հոգւոյ աչքըս սօւր
 կ'անցնի անկէ անդին թափ,
 Մահահամբոյր տեսարան
 մը կը պարզուի հոն առջեւս.
 Վատախտարակ զարմ մը՝ ցեղ
 մը չարաբաստ խեղերու,
 Տըրուկներէ մահուչափ
 ծըծուած մարմին մ'անարիւն,
 Այլանդակուած վերքերէ՝
 ծիրած ծնգած ցաւերէ.
 Տղաքը ճղճիմ եւ զածած՝
 խոզախտաւոր եւ ապուշ.
 Ոճիրներով — զի ամէն
 ոճիր ծընունդ է մարտի —
 Աւելի եւս տարածուած
 քան անցեալ պիտո սեւ օրերն,
 Ըսպանուած Գեղ եւ Արուեստ,
 Իմաստութիւն, Գիտութիւն,

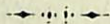
Յիմարութիւն, Խօթութիւն
 եւ Ախտ պսակուած փոխանակ:
 Մօլի երեք—պետութիւն՝
 արժանաւոր իշխելու
 Երկրի մ'որուն յիմար է
 իմաստնագոյն իսկ բնակիչն:
 Ամիտներ, օ՛ն, դադրեցէք
 երբ չափազանց ուշ չէ դեռ,
 Երբ երկրաւոր Բախտին հուսկ
 թե՛ն Աստուած չէ դեռ խըզած.
 Ձեր զարմն արդէն իսկ շատ մօտ
 է բընաջինջ անճիտման.
 Երբ պիտի ձեր արիւնի
 ժանտ ախորժակն յագենայ.
 Դադրեցընէք պիտի 'նդհուպ
 բռնի. յոգնած է իր իսկ
 Խօլութենէն ինքն աշխարհ.
 սեւ սեւ ամպեր կը դիզուին
 Ձեր բռնութեանց վըրայ կախ,
 եւ մօտալուտ է պայթումն.
 Ազատութեան արծիւներն
 իրենց թեւերը բացած՝
 Վրէժի ծարաւ՝ կը նային
 վաղուց վրանիդ ընդ աւամբ,
 Եւ արդ ամպոց ներքեւ թուի՝
 աւելի եւս սպառնական:
 Ազատութեան Ոգիդ դու,
 դու աննըւած՝ սէգ Յասոււմ,
 Որ կը նստիս յարածամ
 չղթաներուդ ներքեւ թուխս,

Իբրը հրաբուխ՝ զոր ամէնք
 Կը կարծեն շէջ 'ւանկենդան,
 Եւ կը գոռայ 'գատութիւն
 Ծոցն իր ժայռէ զնդանին,
 Շուտ պիտ' իյնան շղթանեւ
 Բըզ վրէժխնդիր ձեռքերէդ
 Իբրեւ յարդի մըդեղներ
 Եւ անհետին դիրեւտար:
 Բռնաւորներ, ձերն է այս
 Օրը. Վաղիւր մերն է:
 Դըժոխային Պետութիւնք,
 Կհա արդէն կը սարսէք:
 Մըտագարները որ դեռ
 Կը ծափեն՝ մինչ կը տուայտին,
 Պիտ' ընկղմեն ի վերջոյ
 Կատուարն. առուն զայրացկոտ
 Հեղեղատի մը փոխուած՝
 Ուղիւնահոտ ընթացքով
 Քանդէ՝ գերփէ պիտ' աշխարհ
 Զը, բայց մաքրէ մարտերէ:
 Ո՛հ, Բարկութիւն, որ գրեթէ
 Սիրտն աւաստիկ կը փշրես
 Բանաստեղծի մ'որ մենիկ
 Մեկուսի հոս կը խոկայ,
 Պիտի փութով տարածուիս,
 Եւ բոցաբոբը կըրակովդ
 Այրես վառես հոգիներն
 Եւ ինչ եւս հանդարտիկ.
 Կայծը յարդին կու տայ բոց,
 Եւ արդը կու տայ ածուխին:

206

Հոս ուր հանգիստ կը նստիմ
 Ինկած ծառի մը վըրայ,
 Ինձ կը խօսի մեղմօրէն
 Անտառն որ զիս կը պատէ.
 Զիս կը կանչեն թռչուններ
 Բը զիս ծրարող ճիւղերէն,
 Փարախներէն ինձ դրացի
 Կու գայ բառաչն հօտերուն:
 Հոգի՛ ոստերուն ընդմէջէն
 Մըմունջներով անուշակ
 Կը խօսի նոր գարնան վրայ
 Եւ մահամերձ ձըմեռուան.
 Ծաղիկներուն կոյս դարպաս
 Կ'ընէ մեղուն սիրատարփ,
 Եւ կը շիկնի արեւուն
 Մէջ իր քաղցրիկ մեղքին վրայ:
 Եւ դուն որ հոտ կը հանգչիս
 Ծաղիկներէ բոլորուած,
 Ուր քու գեղիդ հովանոց
 Կ'ըլլան ոստերը ցածուկ,
 Դուն գերդ գոհար պաղպաջուն՝
 Կանաչագգետ անտառին
 Զարդ ընտրական՝ առաջին
 Օրուան համար Մայիսի,
 Լուռ ու խոհուն՝ թըխաթոյր
 Գանգուրներով վիժանուտ,
 Զերդ շուշաններ որ ցօղի
 Եւ արափին տակ կը հակին,

Դուն ալ կրնաս նըկատել
 ծառին՝ տունկին ընդմէջէն
 Աշխարհն եւ իր անվախճան
 օրհասական տագնապներն :
 Տիկին, արտօսը որ քու
 թարթիչներէդ կը գլորի,
 Ի՞նչ է անի բաղդատմամբ
 արցունքներուն այրիին :
 Սակայն արտօսը նըման
 քուկինիդ՝ հնար եթէ 'լլար
 Եւ գետակի մ'հոսէր մէջ,
 ընդխառնելու իրաւունքն
 Ալիքներուն վշտակոծ,
 ասոնք գուցէ կ'ըլլային
 Կարող ծովերն ուռեցնել
 եւ մարտի կրակը մարել .
 Ջնջել արիւնն՝ ապաժուծն
 Երկրի պղծուած ափերէն :

Ե Ր Գ Ի Ծ Ա Բ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՆԿՄԱՆ ՎՐԱՅ

Ե Ր Գ Ի Ծ Ա Ռ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՆԿՄԱՆ ՎՐԱՅ

Ա.ՒԱՂ, զընծա լանգրագէտ
Ժամանակներ կ'ապրինք մենք,
Որ չեն յարգեր ոչ քերթողն
Եւ ոչ ալ իր քերթուածներ.
Բոլորովին տարբեր այն
Հին ու բարի օրերէն
Ուր վրճարուած էր քերթողն
Ոսկւով, պսակուած՝ դափնիով:
« Ժամանակներն ամէն հին՝
լաւ են¹ ». եթէ ճիշդ է այս՝
ձիշդ է նոյնպէս հակառակն.
ամէն ինչ լաւ է երբ նոր.
Նոր թառերեզներ, նըկարներ,
յօրինուածներ ու գրքեր,
Մինչեւ աշխարհ համօրէն
դառնայ թոհրոհ խառնամառն:
Այսօր մարդիկ անցեալին
Երբ կը նային՝ կ'աւաղեն

Կոշտ քարերով սալարկուած
 քաղաք բնակող հայրերնին.
 Կոպտատարազ ուր տուններն
 այնքան մօտիկ ճակատով
 Կը քսուէին իրարու
 Կարծես ճամբուն վերեւ նեղ.
 Ուր բաց ցանցէն կը թեւէր
 դէպ ի աստղերը ծովին
 Կիթառներու եւ քաղցրիկ
 վիներու ձայնը գողտրիկ՝
 Խառնուած կոյս ձայներու՝
 բոլորովին անհրահանգ
 Բայց վիպական զգացումով,
 անսեթեւեթ եւ անկեղծ.
 Անոնք յատուկ մըշակոյթ
 չունէին այն ժամանակ,
 Շարժապատկեր չունէին
 եւ ոչ նոյնպէս ձայնագիր.
 Չէին առներ երգերնին
 յրաժշտական սրահներէն,
 Եւ որմերնին չունէին
 արդիական նըկարներ.
 Միայն թէ շատ շատ կ'ըլլար
 տըպագիր մ'հօն Տիւրերի,
 Փորագրուած Ռափայէլ
 մը կամ խնամքով Ռայմոնտի².
 Չուրկ ճշմարիտ ճաշակէ՝
 կոպիտ էին եւ ապուշ, —
 Կշռոյթ իրենց քերթողներն
 ունէին ողջ նոյնպէս միտք. —

Չարմանալի էր իրենց
 Վինչին, նոյնպէս Դիցեանոյ,
 Թէեւ մարդոց դէմքն անոնք
 կապոյտ նկարած չըլլային,
 Բոզ մը կանաչ մազերով,
 նարնջագոյն ծիծերով:
 Կամ դաշտանկար վեր ու վար՝
 ինչպէս Հոտլեր³ ու 'նկերներ:
 Եւ Միքէլանժը անոնց
 աստուածային կը թըւէր
 Թէ ծըրագրով եւ թէ իր
 յօրինուածով միապէս.
 Եւ մեծապանծ կը գովուէր
 ամենուրեք Չելլինի
 Որուն գործերը նըման
 էին իրենց նիւթերուն.
 Անոնց դէմքերն ալ գրեթէ
 մըտայնացած* կը թուէին,
 Եւ ոչ թէ գերդ հատորներ
 ժայռի լեռնէն փըրցըւած. —
 Յուցահանդէս զընա դուն
 եւ սրահներուն մէջ դիտէ
 Քարաժայռերն Ռոտէնի,
 եւ Սյուէստե ինչ կրնայ 'լլալ:
Գանձ մ'է ճաշակն որ ի սպառ
 անհետացաւ մեր օրերն
 Ամէնքէն, բաց ի քանի
 մը թողլըքուած մարդերէ,
 Բան մը՝ զոր չէ կարելի
 սահմանել, խիստ մեծ՝ փայլուն,

Զոր չեն ատակ նըկատել
 խաժամուժին աչուըներն:
 Ինչ է այս բանը: Ո՛չ. չէ՛
 անի ոգի մը միթէ,
 Յաւերժահարս մը, պարիկ
 մը, Գիցուհի մ'հեշտութեան:
 Մենք չենք կրնար գրկել զին՝
 Քը. բայց օ՛ն հետըս եկուր,
 Եւ երկուքնիս միասին
 ջանանք իր դէմքը տեսնել:
 Զէ՛ ան* որ ստէպ կ'այցելէ
 խորհրդաւոր ըստուերին
 Մէն մի նըսեմ նըկարի
 նըկարուած մեծ Գիցեանէն.
 Ան չէ՛ր որ երբ կ'ելլէին
 իր ըղեղին մէջ անոնք,
 Կը յօրինէր կը կազմէր
 անոնց գոյներն ու կեցուածքն.
 Ան որ միայն ընդունակ
 է դարերուն ներշնչել
 Որ նըմանին իրեն կամ
 թէ գէթ վըրան հիանան:
 Եւ կ'ուզէ՛ր լըսել իր
 ձայնն այնքան քաղցր ու տըխուր.
 Զի լըսուիւր հոն ուր մարդիկ
 կը խենդեցնէ Տեպիւսի
 Անմիաբան խազերով,
 ամէնքը բաց անոնցմէ
 Որ կը կեղծեն լըսել ինչ
 որ չունի նուագն իր սնամէջ.

Այլ կը լըսուի հոն ուր փոխ
 կ'առնէ Շիւման բըլուրէն
 Կամ հովիտէն մըրըրիկ
 կամ սոխակին դայլայլիկն:
 Իսկ իր հոգին: Կ'ապրի ան՝
 չըտեսնըւած, չըլըսուած՝
 Մըտածումին մէջ՝ որ լոկ
 կ'արտայայտուի բառերով.
 Գեր քան ճարտար նկարիչներն,
 Լերաժիշտները ճարտար
 Կը հրամայեն անոր լոկ
 բանաստեղծներն ըստ հաճոյս:
 Ճաշակն անմահ տըլաւ ձեւ
 երազանքին Տանդէի,
 Եւ յարմարցուց Միլտոնի
 լեզուն ընտրած իր նիւթին.
 Ճաշակը մեզ կ'ուսցընէ
 գովել երբ յոյսը չունինք
 Հաւասարիլ անըստգիտ
 քերթողութեանցը Բոբի:
 Կրնայ Հանճարն անճաշակ
 հըսկայ գործեր հանել դուրս.
 Այլ զի թերի են ձեւով՝
 պիտի միան գուրկ գովեստէ:
 Հանճարն արուեստն ուսցընէ
 թող զըծելու, շինելու
 Եւ ըստ կարի անձնիւր մաւ
 սը կատարեալ յարգարէ,
 Իմաստութեամբ խըրատուած
 եւ ճաշակով նըբացած.

Պիտ' անապատն յօրինէ
 փափկութեան դրախտ իբր Եդեմ,
 Պիտ' ըլլան լայն պարտէզներն՝
 անպարագիր աչքերէ,
 Կարծես յղացուած գործելու
 Անհունութիւնը չըքնաղ.
 Մտաւորական՝ իրական
 հաճոյապէս միացած,
 Ապրող մարմինն ու ապրող
 միտքը. այբը դիւթիչ
 Որ կը կանչէ լուս' առուն,
 կը հոսեցնէ արցունքներ,
 Բայց որ սակայն երազներ
 կը բղխէ քաղցր ու քնքուշ.
 Գողտր ըզգացումը եւ կամ
 մտածումը խոր եւ խոհուն
 Զգեցած ամբիծ պատմութեանն
 ըզգայութեանն ու ձայնի:
 Ես կը կարծեմ թէ ամէն
 դար իր յատուկ չարն ունէր,
 Եւ ունէր կամ թէ ունէր
 պէտք երգիծող ուղղութեան.
 Բայց համօրէն չարերէն
 որ ամօթով կ'ընեն մեզ
 Այսօր ցոյտունը պակասն
 է ճաշակի սպառնսպուռ:
 Ամէն քայլի կը զգանք այս
 վատթարութիւնն ամէնքնիս. —
 Խօսը՝ տըգեղն ամէն օր
 մեզ կը խըւեն կը խոցեն:

Արուեստներէ գերազնիւ
 եւ հասարակ բաներէ
 ճաշակը խոյս կու տայ, չուայլ
 կը բողբոջէ Ռամկութիւն:
 Պատուհանի պըսակներն
 եւ սողնակներն իսկ դըրան
 Կը կերտուէին գեղեցիկ
 գեղջուկներէն հինաւուրց.
 Տանիք, կղմինտըր, ծըխան
 կը շինուէին արուեստով
 Մարդոց ձեռքով որ չէին
 երբեք դպրոց յաճախած.
 Կ'աշխատէին եւ սակայն
 ճաշակաւոր ձեռքերով
 Ծրագրով իրենց գործին մէջ
 ճարտար վարպետ մարդերու:
 Իրաւ կան դեռ հիացմամբ
 հաւաքողներ, պաշտպաններ
 Հնութեան ամէն մի փոքրիկ
 նըշխարներու, բեկորի.
 Խոհանոցի խեցիկն,
 ըր Լուդուիկի վէշտասան,
 Ու Երեքտասան Լուդուիկի
 Ժամանակին ըսկահներն՝
 Անոնք որ թէյն ճեմական
 կ'առնեն անագ դըզալով՝
 Կը դնեն չըքեղ սրահներու
 կարասեաց քով մեծագին:
 Ասոնք զանոնք կը սիրեն
 — ինչո՞ւ, զի հի'ն են միայն,

Կամ (եթէ նկար) զի անոնք
 գընած են զայն Տիւվինէն*:
 Տըգիտութիւնն իրենց ցոյց
 կու տան երբոր կ'անարգեն
 Արուեստագէտն անտէրունչ՝
 հէք որ իրենց կը դիմէ
 Իբըր պաշտպան որ օգնեն
 հանդիսելու իր ողբերգն
 Այս անճաշակ դարուն մէջ,
 ազդեցութիւն կամ դընեն
 Ի գործ որ իր մէկ նըկարն
 ի ցոյց դըրուի հոս կամ հոն,
 Իր գեղօնները տպուին
 կամ իր թատրերգն երգըցուի.
 Կրնայ տաղանդ ունենալ,
 հանճար, ան չէ սակայն հին
 Իրենց համար, եւ որով
 ան չի կրնար հաճոյ 'լլալ:
 Այնքան խորունկ են անոնք
 խենդութեան մէջ որքան խենդն
 Որ Սարճընթի** լլալսկտի
 կու տայ անուն, եւ անոնց
 Որ կը կապկեն զինք դպրոց
 մը կ'անուանէ խօլաբար:
 Այո՛, արդ իսկ, արդ իսկ կան
 որ ունին կայծն աստուածեան
 Թէեւ մութին մընան մէջ
 յիմարներէ յաչաղկոտ:
 Աւա՛ղ. հանճարն անոնց հուա
 ընդ հուպ ցիր ցունդ կ'անհետի,

Ներկայ դարուն բարձրէն
 ապականած խեղաթիւր:
 Շատ շուտ անոնք կ'ըմբռնեն
 Թէ հանճարի՝ ճաշակի
 Կը մնան գործերն անշմար —
 ցածին համար եւ պիղծին
 Չանց կ'ընեն շինչն ու չքնաղ —
 եւ հոգինին կը ծախեն
 Ֆանկութիւնով շահերու
 կամ զարշանքի զգացումով:
 Դար մըն է այս ուր յիմարք
 միահեծան կը տիրեն,
 Եւ որ կը թուի ճշմարիտ
 դըրախտ անմիտ մարդերու:
 Կը հռչակեն օրէնքներ
 կոկոզավիզ խրոխտանքով
 Ուսուածներով նորանոր
 ամբոխն յապուշ կը կըթեն,
 Եւ կը խաբեն ժողովուրդն
 ու քննադատը նոյն իսկ,
 Կը պարտադրեն խորթ ճաշակ՝
 ընդոտնելով հարազատն.
 Անոնք չունին ոչ տաղանդ
 եւ ոչ ալ խելք սըրամիտ,
 Այլ յաչաղկոտ՝ կը վախնան
 ընդհարուելէ Հանճարի.
 Խաբէութիւն է արուեստն
 անոնց, ոսկին՝ նըպատակն,
 Իրենց գործերն անարժէք,
 զայթակողութիւն եւ ամօթ:

Փնտռել պատճառն անօգուտ

պիտ' ըլլար, ով բարեկամք,
ինչո՞ւ ճաշակը քմահաճ

պարզեց թեւերն որ թռչի.

վասըն զի շատ պատճառներ

անտարակոյս միացան

Մըթագնելու 'մըըռնումներն

եւ թիւրելու միտքն՝ ոգին:

Ստուգիւ ամէն ջանք կ'ընէ

Մեքենական գիտութիւնն

Որ փոխանակ երկիքի

ճամբուն Գոթիքինը ցուցնէ.

Դարձընելով զուարթ դաշտէ՝

ըը վայր աղբի ու մէգի,

Եւ մարդը վար գլորելով

աւելի քան էջն ու շուն:

Գործարանաց մէջ մախիզ

կ'աշխատի ան. կը պառկի

Խըղիկներու մէջ խըճող.

կը խօթանայ կը մեռնի:

Հազարաւոր՝ բիւրաւոր

(արդ որ ամէնքն ազատ են)

կ'ապրին զազիր գերիներ

Մեքենական այս դրութեան,

Որ արհաւիրքը մարտի

կը սաստկացնէ տասն անգամ,

Հարիւր անգամ աւելի

բազմացնելով մահացումն,

Եւ անվերջ կռիւ մ'ընելով

խաղաղութիւնը յաւէտ.

Եւ կեանքը Մահ մ'որ կ'ապրի

աղմըկայոյզ եւ մըռայլ,

Որ կը սպաննէ ամէն բար.

ձըր մըտածում, ամէն յոյս. —

ճաշակն այսպնք մըն է՝ երբ

ատամներուն մէջ անուին

կը ճաղպատի մարդ: — Բայց ոչ.

Մեքենաներն են միայն

Որ կը ցուցնեն թէ մեր դարն

քաղաքակիրթ է եւ լոյս:

Ուրիշ պատճառ մ'ալ Մամուլն

ունի իր մէջ ծըրրարած.

(Պատճառ մարդոց մըտքէն իսկ

չանցած անհուն չարիքի).

Ժողովուրդին ականջնե.

ըը կը վարժին սուտերու,

Եւ սափասուտ սուտերով

կը չըլանայ աշուրնին.

Մտքերն իրենց պղծըւած

են խօլութեամբ կամ խաթար

Յիմարական զգացումով

կրրքացեղոշ ձաշակեին:

Արուեստի այս դըժընդակ

անկումին մէջ ունին մաս

Քաղաքագէտք, ունի մաս

եւ Պետութիւնը. թերեւս

Փոքր է իրենց խաղացած

դերը, թերեւս եւ մեծ, —

Պետական մարդը զաղտնի.

քը պետութեան կը ծածկէ:

(Չեն պետութեան գաղտնիքներն
 երբեք տեսներ լոյսն օրուան,
 Պետութեան մարդն իր գործերն
 ուզածին պէս կը սքողէ.
 Ան երբ իյնայ իր յաջոր-
 դը հրապարակ կը հանէ,
 Ինչպէս զիտէք, եւ սակայն
 ճշմարտութեան կէսը լոկ):
 Թերեւս ակնարկ մ'այլ եւ այլ
 պետութեանց վրայ օգտակար
 Ըլլայ մեզի ցուցնելու
 Թէ չեն անոնք համաձայն:
 Ինչպէս ոմանք արուեստները
 կը սիրեն պաշտպանել
 Եւ կ'անարգեն ուրիշներն
 Իբրեւ դատարկ՝ հեղգ գործեր:
 Մեծ հասարակ պետութիւնք
 Աթէնք, Վրնէժ եւ Փլորենտ
 Կը սոսկային ճաշակի
 Եւ մշակոյթի պակասէն.
 Պետութիւններն հասարակ
 այսօր կը թուին կորսընցնել
 Իրենց արուեստը, թէեւ
 նախագահները չընտրեն
 Իշխանական ծագումէ.
 աւելի հեշտ կը ծախուին
 Պոտըլերի չքեղ տիպէ-
 րը քան Ռասին եւ Վոլդեր:
 Ներկայ դարու ոամկավար
 միապետներն որ ունին

Ընտրելագոյն միջոցներ
 անցընելու օրերնին,
 Չեն հրամայեր նրկարել
 Ջըրաներկներ մեծածախս,
 Որոնք պէտք է վճարուէին
 եւ կրնային տժգունիլ:
 Սակայն երբեմն Արուեստի
 համար եղաւ Դար մ'Ոսկի.
 Այն ատենի 'Տալիան
 Եւ Ալքունիքներն իր տեսէք.
 Տեսէք Պապին բարեկամը
 Ռափայէլ Հոռմի մէջ,
 Բեռնաւորուած գործերով՝
 պատիւներով մինչեւ մահ.
 Փլորենտիոյ մէջ կ'ելլէ
 դպրոց մը մեծ եւ հարուստ
 Համակրելի մականին
 տակ Վեհաշուք Լաւրենտի⁴,
 Հիմնեց Վինչին Միլանու
 մէջ ի պատիւ Մորոյին
 Ակադեմիան, հոյանուն՝
 գիտուններուն մէջ դեռեւս⁵.
 Մանտուայի մէջ Յուլիոս՝
 պատուասիրուած նախ ի Հոռմ,
 Կը գտնէ իր ձիրքերուն
 գետին մ' եւ տուն մը՝ իրեն⁶:
 Բայց երեք դար ցատկելով
 Թուչինք Հիւսիս եւ գտնենք
 Ջըրաներկները չըբեղ
 յղացուած մաքէն Լայդընի⁷.

Լայդըն կեցած է վերեւն
 իր դարուն մէջ միայնակ,
 Որ իր արուեստն առանձին
 ուսաւ ու լաւ գործածեց.
 Փնտռէ որչափ որ ուզես,
 զանոնք պիտի չըզտնես.
 Չըկրցաւ Գրամս ելլել վեր
 դէպ այն սանդուղն Արուեստի.
 Ոսկի կ'ելլէ դուրս առատ
 խրախուճներու, խաղերու,
 Գնելու յոռի Գըռնըներ*,
 վարձատրելու հտպիտներ.
 Միջօրէին եթէ մարտ
 հրատարակուէր՝ ցայգ չեղած
 Արդեօք քանի՞ միլիոն
 պիտի ելլէր երեւան:
 Բայց Հանճարին ի խրախոյս
 եւ ոչ իսկ մէկ ըստերլին.
 Փնտռէ՞ ո՛ւր ալ որ ուզես,
 երբեք պիտի չըզտնես:
 Մեռա՞ւ ուրեմըն ամէն
 պաշտպանութիւն հանճարի,
 Կորա՞ւ ճաշակը բնաջինջ
 իշխանական սրտերէ.
 Շա՞տ առեն է վայմարի⁸
 արքունի թատրը տեսաւ
 Կէօթէն առոյգ առնական
 հասակէն մինչ ալեւոյթ.
 Եւ Շիլլերեան հրաշակերտք
 չառին հոն ձեւ, չառին կեանք,

Եւ այս ամէնը զի Գո՛ւր-
 սը գիտէր զգալ, գիտէր տալ:
 Այս եղկելի եւ դժբախտ
 օրերն որ մենք կ'անցընենք
 Ոչ մէկ յոյս չեն բերեր, ո՛հ,
 աւելի բարձր իրերու:
 Թագը թագին կ'իյնայ վրայ
 մէն մ'հայրենի արքունեաց:
 Ինչո՞ւ: Ամբողջ աշխարհի
 դէմ՝ կռուեցաւ Գերմանիա:
 Իր իշխաններն ինչ ոճիւր
 գործեցին յաճոս ազգին. —
 Կարող չեղան անհամար
 թշնամիները փշրել:
 Նկարիչ՝ քերթող կորսընցենն
 թող ապըսպրանք ու դափնի,
 Կամ փոխեն ոճն որ գոպեն
 կամ վըճարեն յիմարներն,
 Իսկ ես ինչո՞ւ՝ որ կը զգամ
 բոց մ'աւելի հրաբորբոք՝
 Պիտ' ընէի փոյթ եւ հոգ
 պաշտպանութեան՝ համբաւի:
 Մտքով պիտի բարձրանամ
 աշխարհատեաց թեւերով
 Եւ պիտ' երթամ Երեւակն
 ու մանեակները զըննել,
 Լուսընթագի համօրէն
 արբանեակները անցնիլ,
 Եւ յետոյ դէպ ի Երկինք՝
 բեւեռատողէն ալ անդին:

Կործանարարն Արուեստին
 չէ ճաշակի լոկ պակասն,
 Այլ եւ պակասը Սրտի,
 Կեդրոնացմանն ալ իր հետ.
 Կորուստ մարդուն իր մտածմանց
 մէջ սուգուելու կորովին,
 Միակ պայմանը որով
 ըստեղծուեցան մեծ գործերն,
 Առանց որուն Հանճարն ինք
 ծնած երկնային կըրակէն,
 Ներշնչեն իսկ Շընորքներն
 ու Մուսաններն համօրէն,
 Իմաստութեամբ իսկ մարգուած
 եւ Ճաշակով նրբացած,
 Զի կրնար բնաւ անապաւ
 տը վերածել դըրախտի:
 Թէեւ հոգւոյն այլ եւ այլ
 ձիւրքերը փնան կենդանի,
 Յընդդէմ եւ Բան հրահանգուած
 չըզարնըիլ իրարու,
 Միաւորուած իրարու
 մըշակոյթովը մտքին
 Որ կը նկարուի իբր անմահ
 ազնւութիւն գերազանց,
 Պէտք է Հանճարը սակայն
 Կեդրոնացման մէջ կորսուի.
 Մոգական վեհ վերարկուն
 իր մըտածմանց ու խոկմանց:
 Այսպէս մարգուած եւ զինուած
 պէտք է ճախրէ գօտէպինդ՝

Անհունութեան թեւերուն
 վըրայ հեծած՝ վեր ու վեր:
 Երբ Պուրպոնի խուժադուժ
 բանակն Հըռոմ կը խուժէր,
 Զելինիի գնդակով
 ինկաւ իրենց զօրավարն⁹.
 Եւ երբ դժբախտ այն քաղա-
 քը կը տանջուէր, կը լլկուէր
 Թալանուելով՝ պղծուելով
 բարբարոս՝ բիրտ զօրքերէն,
 Վարձկաններու հըրոսակ
 մը կը փրթէր մոլեգին՝
 Արբշիտ արեան՝ աւարի՝
 ինք տակաւին ծոմ, ծարաւ՝
 Դէպ ի պալատ մ'ամայի.
 Կարծես թէ խոյս էր տըւած
 Ամէն կեանք այն տունէն, զայն
 թողլով լըռին՝ ինչպէս մահ:
 Բայց ահա հոն անկատար
 նկարի մ'առջեւ նըստեր է
 Մարդ մը խոհուն խորասոյգ՝
 դէմքով մ'անդորր ու խաղաչ:
 Պողպատներու չկահիւններ,
 հրազէններու ճայթիւններ
 Ու խօշիւններ ահաւոր
 կը գողան, ինք մըտասոյգ
 Զի լըսեր, չի՛ գգար ուրի՛շ
 բան քան մտային իր տեսիլն
 Որուն հանճարն իր կ'ուզէ
 ստեղծագործել իրականն:

Եւ կանգ կ'առնեն զինուորներն.

իր դէմքին գեղը պայծառ՝
Աշուրներով որ կարծես

կը դիտեն վայր մ'երկնային,
Գեր ի վերոյ երկրաւոր

ամէն յոյսէ, միջոցէ,
Ազդեց վրանին պատկառանք.

ամօթահար հոգիով
Ու լուռ դարձան ու գացին

իրենց ուղին, — եւ ան դեռ
Աշուրներովն անթափանց

Յաւերթութեան կը նայէր:
Մաճճոլայի՝¹⁰ նըմանակ

որ մինչ Հրոմմ կը քանդուէր
իր երկնային գաւառին

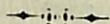
տեսիլքին մէջ ապրեցաւ,
Պէտք է այսպէս ապրինք մենք,

որոնց կեանքն է նըւիրուած
Արուեստներու, Գերթութեան.

այսպէս պէտք է նըկատենք
Մենք տեսիլներն որ Աստուած

տըւած է մեզ որ տեսնենք,
Մինչեւ որ հուսկ կարենանք

մենք ալ պնուլ Յաւերթին:

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք

1. « Հին բարի ժամանակները »... ամէն ժամանակ
երբ հին է՝ լաւ է... Անցան գացին. ներկան կընար
ըլլալ՝ եթէ անոնք ուզէին »:

Պայըն. « Պշնմի Դարը »:

2. Պռննեացի Մարգանդոնիոյ Ոսայմնտի (1485 –
1534) փորագրեց իր տախտակները նոյն ինքն Ռափայէ-
լի հսկողութեան աակ, եւ Ռափայէլի մահէն վերջ կեր-
տեց իր զուգահեռ-գործոցները վարպետին զծագրութեանց
հետեւողութեամբ:

3. Տպաւորիչ յայտնի նկարիչ Զուեցերիոյ եւ երբեմն
Գերմանիոյ մէջ:

* Ydealised իտալացած. ճիշդ իտալին՝ մտաւո-
րականին հաւասարած. (Ծ. Թ.):

* Այսինքն ճաշակի Դիցուհին. (Ծ. Թ.):

* Անգլիացի հուսկաւոր վաճառական հնութեանց ի
Լոնտոն. (Ծ. Թ.):

** Անհեթեթ նկարներու Ամերիկացի արուեստագէտ
(Ծ. Թ.):

4. Լաւրենտիոս Մեդիկեանց (Medici), մականուա-
նեակն Վեհաշուր (1449–92), իրապէս նշանաւոր իր
գիտութեան, բանաստեղծական տաղանդին, եւ, մանա-
ւանդ, իր իշխանական թեւարկութեան համար զբաղա-
նութեան եւ Գեղարուեստից թփեւ անուանապէս Հա-
սարկապետութիւն մը կը կառավարէր Փլորենտիան,
բայց երկար ատեն հպատակեցաւ ան Մեդիկեանց, եւ

Լաւրենտիոս, քացարձակ միապետի իրական իր զիրքերն մէջ, ապահովեց՝ թէեւ քանի մը տարուան համար միայն՝ իր ընտանիքին ղէպ ի Գրսուլթեան աստիճան բարձրաւորմբ:

5. Լէոնարտոյ տա Վիւնչի հիմնեց իր հոյանուն Ալահմիան անդրիաստեղծ արուեստներու, զիտութեանց եւ բանասիրութեան ի Միլան, Լուդովիկոս Սֆորձա Գուրսին իշխանութեան օրով, մականունանալ Մորոն (Pi Moro):

6. Յուլիոս Ումանոյ եղաւ՝ Բերինոյ ար Վակայի Հիտ՝ Ոստիայէի աշակերտներէն ամենէն մեծը (1492 – 1546): «Այս նկարիչը ապրեցաւ ինչպէս ազնուական մարդ եւ առաջարկուեցաւ իրեն որ Գուրսին համար զործ մը նկարէ, Մանտուայի դռնէն դուրս, «T» կոչուած տեղը: Այս զործը մեծաշուք եւ մեծասքանչ եղաւ ինչպէս կը տեսնուի այսօր»։ Յիշատակը Պենվենետոյ Չեյ-չիւի:

7. Լայդնի նկարները՝ Լոնտոնի Ս. Պօղոս Մայր Եկեղեցին զարդարելու համար՝ մէկզի նետուեցան որովհետեւ շատ սուղ էին:

* Անգլիացի նշանաւոր նկարիչ, որուն երիտասարդութեան ատեն յաջած զործիքը հիանալի են, իսկ ծերութեան միջոցին նկարածները՝ ամենածիծաղելի: (Ե. Թ.):

8. Վալմարի թատրոնը կառուցուեցաւ Գուրսէն Կէօթէի վերակեցութեամբ, որուն՝ ինչպէս նաեւ Շիլլերի թատերական զուլ-զործոցները նախ եւ առաջ հոն ներկայացուցան:

9. Շարլը Պուրպոն մեծ զունդստապըն Հոմի վրայ յարձակեցաւ 6 մայիս 1527: Պենվենետոյ Չեյլիներ թաղանձակի մէկ հարուածով սպանուեցաւ յարձակման պահուն: Քաղաքն առնուեցաւ եւ աւարի արուեցաւ անկարգ զօրքերէն:

10. Ֆրանչեսքոյ Մաձձոլա Բարմացի՝ կոչուած «Pi Parmigiano» (1504 – 1540) հռչակաւոր նկարիչ մըն է: Նկարը զոր գծելու հետ է եւ որուն վրայ խօսք կ'ըլլայ սոյն քերթուածին մէջ՝ կը ներկայացնէր Սուրբ Հերոնիմոսի տեսիլքը, ուր կը տեսնուի Յովհաննէս Մկրտեչը որ մատով կը ցուցնէ Աստուածածինն ու Յիսուս Մանուկն երկինքը: Այս նկարը կը գտնուի այժմ Լոնտոնի Ազգային թանգարանին մէջ: Մաձձոլայի անձը կը նկարագրուի «աւելի նման հրեշտակի քան մարդու»:

ԱՅԼԵՒԱՅԼ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ՆՈՒԱԳ

Ի ԼԷՆՆԱՐՏՈՅ ՏԱ ՎԻՆՁԻ

Ձիկար ըստուեր եւ ոչ մի՝
որուն խորհուրդը խորունկ
Զօրէր ծածկել իր գաղտնի-
քը խուզարկու աչքերէդ.
Եւ ոչ կապոյտ՝ ծնած Իտալ
երկինքներէն խաժագոյն՝ —
Ուր կը գրկուին գմբուխ ծոփն
եւ երկինքներ լայնածիր —
Որուն երանգը նրբին
վրիպէր վարպետ մասներէդ.
Նոյն իսկ ժամիտը պատիր՝
որ կնոջ մ'յայրատ շուրթին
կը փթթի՝ իր մահուընէն [վրայ
րոպիկ մ'առաջ՝ անձնատուր
Եկաւ եղաւ քեզ՝ ճարտար
ճապուռներուդ հլու գերի:
Ինձ կը թըւի տեսնել քեզ
պսակուած ոսկի մագերով,
Եւ նայուածքիդ մէջ սրաքիբ՝
իմաստութիւնն աշխարհի,

Զոր շոպեցիբ՝ աստղերէն,

ալիքներէն, հովերէն.

Քան ամէն մարդ իմաստուն՝

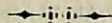
չքնաղ ստեղծուած Աստուծմէ,

Գերսիրելի գերահրաշ

նոյն իսկ ծընած վայրկենէդ.

Կրնայ փնտռել զոյգդ աշխարհ,

բայց պիտ' երբեք չըզտնէ:

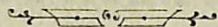
Հ Ո Ւ Ն Ո Ս Ի Ն

Կը նըմանին գիսախըռիւ կոհակներդ
Գորշ նըժոյգի մ'արծաթափայլ բաշերուն,
Որ խրոխտալիր՝ սէգ կը կոխէ առաթուր
Իր փութադոռոյթ թաթուլներովը խութերն.
Ոտուրներուդ լոկ դըրընդիւնն է որ դուն
Կը շականջես կայծքարերուն վըրայէն,
Եւ կարկաշիւնն առուններուն որ կու գան
Խառնըւելու գորշ ու կանաչ ջուրերուդ:
Քու սըրաւքար քնթացքիդ ի՞նչ տեսար մէջ
Անքան երկար դարեր որ կաս ու կ'ապրիս:
Կու գան ազգերն ու կ'անցնին,
Կ'ապրին անոնք միշտ, կը սիրեն, կը մեռնին.
Էւ միշտ ժայռուտ ճամբէդ կ'անցնիս անտարբեր
Խոթոտանքով ցնցելով վարսդ երկնապող:
Դուն, գետ հըզօր, բաշերը վեր բարձրացուր
Գորշ ջուրերուդ, քամահանքի ի նըշան
Ամէն բանի՝ որ անկայուն է եւ սին:

Մ Ա Ն Ր Ե Ր Գ

Ամենագեղ ծաղիկն որ ես գտայ երբեք
 Թառամեցաւ տերեւներուն դեռ անհուպ.
 Բայց փուշը վէրք մը թողուց
 Ու ցաւն որ մարդը կ'ազատէ պատրանքէ:
 Ամենագեղ երազն որ ես ունեցայ
 Անհետացաւ դեռ ըստուերին չըղըպած.
 Զերդ վայրի վարդը կը թուէր
 Թէ կը չորնար երբ մարգն հագիւ կոխէի.
 Կը փախչի Սէր, կը ցնդի Յոյս. կը մընայ
 Տեսիլքը լոկ ծաղիկներուն թառամող,
 Երազներուն խուսափող,
 Եւ աս՝ որպէս զի զիս ծաղրեն՝ ծանակեն:

Ն ՈՒԱԳ

Ե Ր Ա Ժ Շ Տ ՈՒ Թ Ե Ա Ն Վ Ր Ա Յ

Րաժշտութեան ձայնն հոգին
 Կը տանի տա՛ր աշխարհներ,
 Եւ կ'անուշէ քունն անոնց
 որ կը տուայտին ցաւերով.
 Յոգնածներուն կը բերէ
 դիւր, եւ կարծես կը խաղայ
 Զգացումներուն հետ մարդուս.
 « Ինչո՞ւ համար կու լաք դուք,
 Դուք տրտումներ, կը հծծէ.
 շնորհք ունիմ թովչութեան
 Որ կը վանէ տիեզերք
 մը վիշտերու եւ վախի.
 Ունիմ պարգեւը՝ չնորհուած
 ինձ Աստուծո՞ւ մըրըրիկն
 Հանդարտելու, սրբելու
 վըտակահոս արցունքներն,
 Հաստոյր վէրքերը վշտի
 եւ ցաւերու բըժըշկել,
 Ու Անյուսութիւնն ըսպաննել
 Յոյսի սըրած դաշունով.

Պիտի փախչի տխրութիւնն

այն օրն ուր իր պատճառներն
Հանէք մաքէ. զի յիշու-

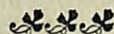
մը կը ծընի հոգ անձուկ.

Բայց ես պիտի տանիմ ձեզ

աշխարհ մը բարձր աւելի,

Ուամէն բանի յիշատակն

ընկզմեմ՝ բաց ի սիրոյ »:

ՀԱՄԱՅՆ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԻՒՆ

Բուրումին մէջ ծաղիկին
Եւ ծառերուն տերեւին,
Յուրանաշէն քարերուն
Եւ ծովածրար մըշուշին,
Տեղատուութեան ծովերուն
Եւ լուսնակին խոնարհման.
Մայրամուտին ու փառքին
Զքնաղ օրուան մ' Յունիսի,
Աստղալոյսին եւ հովին
Որ կը փըչէ հեզասիք
Գաշտին մէջէ ցորենի,
Սիրոյ, ծնընդեան ու մահուան,
Եւ իրիկուան լառտըւան,
Աշունին մէջ եւ գարնան,
Երկինքներուն, լեռներուն,
Թռչուններուն թռչանքին,
Եւ իմ տիկնոջս աչքերուն,
Հոգիին մէջ ու ձեւին
Ամէն ապրող էակի՝
Կ'ընդնշմարեմ զօրութիւնն
Ամենակալ Բարձրելոյն,
Որ է յաւէտ գերագոյն
Հարտարապետը բնութեան:

ՆՈՒԱԳ

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Զ Մ Ի Վ Ր Ա Յ

Տարապալման խոնջէնքէն

գրեթէ սպանուած է Գթութիւն .

Սոսկումն իր իսկ ծալրայեղ

մոլուցքներէն կը մեռնի ,

կը թառամի 'Մաստութիւն ,

կը փախչին բան , իրաւունք :

Ըսպանութիւն , Բոնութիւն ,

Յիմարութիւն կը տիրեն

Աշխարհի վրայ՝ որ ամէն

Յոյս կորուսած՝ կը մեռնի .

Ամէն ինչ՝ թո՛ղ Անգթութիւն

ու Յաւ՝ մեռած է իսպառ :

Ո՛հ , Աստուծոյ որդիներ ,

ինչո՞ւ կըպեր կառչեր էք

Յիմարութեան՝ չարութեան :

Ըտեղծուեցաք՝ շինուեցաք

Նըմանութեամբ ձեր մեծ Հօր ,

եւ իր պատկերը սուրբ դուք

կ'այլանդակէք . աւասիկ

կարմիր են ձեր ձեռուրներն

Էւ արիւնով թաթախուած .

ձեր աւարած քաղաքներն

Իրենց ծուխերը երկինք

կը ղրկեն , ուր ամէն աստղ

Իր պժգանքէն հանդէպ ձեզ՝

պիտի սքողէ իր շառայլն ,

Էւ պատէ ձեր հուռութիւն

նը գիշերով մ' անվախճան :

2 Սեպտ . 1914

Ի Ն Ո Յ Ն

Կամարայարկ Երկինքներն

Հնդիկ կապոյտն են հագեր ,

Կապոյտներուն ամենէն

չքնաղն : Աստղերն ագուցուած

Այն հրաշակերտ հիւստածքին՝

կարծես ծածկել կը թըւին

Պերճ լոյսն իրենց՝ Լուսինէն ,

որուն նայուածքն անցեր է

Թափ գիշերէն եւ թողեր

խորհրդաւոր ոսկիի

Գիծ մ' ետեւէն , կախարդուած

նաւու մը պէս՝ որ կը ծփայ

Արեւելքի ծովերէն

մէկուն վըրայ , ուր աստղերն

Հայելացած կը տեսնեն

գեղեցկութիւնն իրենց պերճ ,

Եւ պարիկները որ շուր՝

ջը մարգրիտով սալարկուած
Քարայրներուն ծովային՝

Կը մըխըրճին խորատոյգ:
Պիտ' ուզէի հետեւիլ

Քեզ այս գիշեր, պայծառ նաւ,
Եւ թափառոտ նաւըս միշտ

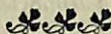
Քու ահօսիդ պահել մէջ
Լայն եւ փայլուն. վասըն գի

Ես կը կարծեմ որ քու լոյսդ
Կրնայ ուղղել զիս եւ իմ

Սիրելիներս շատ հեռուն
Հոն ուր Քրիստոսն է աբքայ,

Եւ ոչ ոք մարտ չ'երազեր:

7 Սեպտ. 1914

ԵՐԵՔ ՆՈՒԱԳ

ՍՈՎՈՐՈՑԹԻ ՎՐԱՅ

Ա

Ո՛վ Տէր, առանց քեզի միտ՝

Քը բարձրանալ չէ կարող

Աշխարհէ վեր, հեռուներն

աշխարհային բաներէ,

Եւ ոչ գործերը Մարդուն

տեսնել ուրիշ աչքերով

Քան զորքս մարդ կը տեսնէ.

Երկիրն իր մէջ կ'ընդգոգէ

Թանձր առագաստ մ', եւ անոնք

որ միանգամ կը շնչեն

Մթնոլորտին անոր ծանր

օդը՝ վազեն պէտք է միշտ

Նոյն ճանապարհը՝ երկայն

Եւ ծեքածուռ, զոր ամէնք

Հետեւած են՝ անգամ մ'երբ

մառախլապատ երկրագունդն

Որուն վըրայ կ'ապրինք մենք՝

ըստեղծուեցաւ Քենէ, Տէր:

Այսպէս ամէն ոք մինչեւ

Ժամանակաց վախճանն հուսկ

Պիտի քալէ ուրիշի
մը հետքերուն վըրայէն,
Եթէ երբեք աչուրնեւ
լը չեն բացուած Քու շնորհիւդ.
Դուն լոկ կրնաս պատուել քողն
մարդկաշէն մեծ տաճարին,
Որ է դամբան բանական
մտքին եւ տուն մեղքերու:

Բ

Զերդ Հերովդի տաճարին
մէջ կախուեցաւ վարագոյրն
Որ կը զատէր ժողովուրդ
դը Սրբութիւն Սրբոցէն,
Եւ ան ինչպէս անանուն
ըստուեր մը հոն մընաց միշտ,
Աստուածային զէմքին փայլ
լը ծածկելով թաքթաքուր.
Մինչեւ Փրկին աշխարհի
Խաչին վըրայ մեռնելով
Փահանայից դըրած այն
թանձըր հիւսուածքը պատուեց,
Եւ հրամայեց աշխարհի՝
որ սաւառնի իբր արծիւ
Եւ իր յայտնեալ խօսքերուն
հասողութեան բարձրանայ.
Սովորոյթի վարագոյրն
այսպէս կախուած է միշտ հոս

Իբրեւ ըստուեր ընդ մէջ իր
ոստայնանկին՝ որ է Մարդն
Եւ ընդ մէջ իր Արարչին.
Աստուած թէեւ բնակի մօտ
Մարդը չ'իշխեր իւրակերտ
վարագոյրէն անցնիլ դուրս,
Այլ կը սլըքտայ խաւարին
մէջ, ուր կարող չէ բերել
Երկնքի լոյսն աշալուշ՝
ի փարատումըն ցայգին:

Գ

Ազատութիւն, ոհ, ըլլալ
բոլորովին ազատ հոգի
Շղթաներէն զոր անցեալ
դարեր դարբներ են ի ժիր
Մարդուն ծիւրած ու մաշած
անդամներուն չորս բոլորն:
Ազատութիւն, ոհ, ըլլալ
այնպէս ազատ եւ խօսքի
Եւ գործի մէջ ինչպէս հովիւ
որ կը յուզէ ծովը մեծ.
Ո՛վ Տէր, ահա իմ աղօթքս,
Աստուած իմ, ձայնըս լըսէ:
Օ՛ն պատըռտէ վարագոյրն
որ կրնայ ինք լոկ ծածկել
Զօրութիւններն որ կ'իշխեն
անպարագիր ծովերու

Ուանծայրածիր ջրերու վրայ,
 — որոնց ոսկի կղզիներն
 Կը թաւալին միշտ իրենց
 սերունդներովն յեղեղուկ, —
 Որ ես անդի՛ն մէգերէն
 զոր կը զատես Ինքըդ դու՝
 Դիմագրաւել կարենամ
 վեր՝ մութ կիրճերն անցնելով,
 Մինչեւ հասնիմ լոյս երկինքն,
 ուսանելու, ցուցնելու
 Հրաշալիքները զոր Տէր
 պիտ' ուզէր Մարդը ճանչնայ:

ՆՈՒԱԳ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆ ԳՐՈՒԱԾ

Երկայն՝ երկայն ցայգեր դուք
 տաժանակիր ցաւերու,
 Ի՞նչպէս կու տաք ժամերուն
 անցնիլ այնքան յամրօրէն,
 Յաճախ տեսայ որ գորշի
 կը փոխուէր ձեր սեւութիւնն,
 Իւ լըսեցի արթնցող
 թռչուններուն գեղգեղանքն.
 Աղօտ լոյսի շառայլին
 մէջ կ'երգէին մեղմօրէն
 Ամէն մին իր մարիին
 Մայիսի երգ մ'անուշակ,
 Գաշնակաւոր ողջոյններ
 զըւարթագեղ տըւընջեան,
 Որուն գանգիւնը գողտրիկ
 կ'երթայ մինչեւ վեր երկինք:
 Կեանքի գրգանքը կարծես
 կը լեցընէ ողջ աշխարհն, —
 Շաղով ցօղով լի ծաղիկն
 հովաքած քաղցր հանգըստով,

Կը փալփըլի Աւօտին

արեւելեան գոյներով.

Սակայն ես այդ ամէնուն

միջեւ հանգիստ մը չունիմ,

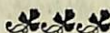
Երգ մը չունիմ որով ես

կարենամ վարդն արթնցնել,

Բայց կ'ողջունեմ անմըռունչ

Առաւօտուն խոստումներն:

1917

ՆՈՒԱԳ

ՄՐՐԿԻ ԱՏԵՆ ԳՐՈՒԱՅ

Հովերն ամէն խենթեցեր,

եւ մոլուցքէ բռնւած

Խենթեցընել կը ջրդին

ամբողջ աշխարհն՝ ի հեճուկս.

Ինչպէս որ շուն մը կատղած

իւր թունաւոր խածուածքով

Խենթեցընել կը ջանայ

անասուններն համօրէն:

Վարակուեցայ ես, եւ իմ

սիրտըս կը զգամ թեթեւցած,

Աւելի եւրս թեթեւ

կը զգամ գըլուխս, եւ կ'ուզեմ

Իբրը մըրըկին խաղալիկ՝

նաւել, ծըփալ, խառնըւիլ

Մըղեղներուն եւ չորցած

տերեւներուն, հովին հետ,

Բըլուրներուն՝ ձորերուն

վրայէն անհոգ ճամբորդել.

Թուշիլ սլանալ դէպ ի ծով

եւ փրփուրին խաղալ հետ

Նաւի մը շուրջ թափառոտ,
 եւ խութերուն վրայ դողդոջ
 Ոստնուլ. եւքէն դէպ ի մուտք
 նետուած գնդակ մը դառնալ,
 եւ հանգըտի պակասին
 մէջ իմ հանգիստըս գտնել:

1915

ԳԵՂՕՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ

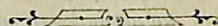
Աստուածուհիդ Լուսոյ, որու կը թռչին
 Զիերը՝ ջինջ սուրհանդակներն առտըւան,
 Որ սիւքն հեծած կ'երիվարես երկնքէն
 Լուսապայծառ՝ վասըն զի օրը կը ծնի.
 Հեծցուր օ'ն զիս ձիու մը վրայ օդասլաց,
 Որու թեւերն ազատ հոգիս թոցընէն
 Հեռու՝ յաւերժ ձիւներէն գեր ի վերոյ,
 Գերիվերոյ եւ բարձրաբերձ ծառերէն՝
 Որ կը մագլեն դէպ ի բարձունքն՝ ուր մամուռ
 Զի բուսնիր բնաւ՝ անդունդն ի վար նայելու:
 «Վարդագոյն են պատմութեաններն որ կը կրեն
 Աշալուշին ըսպասարկու նաժիշտներն,
 եւ ինք սովոր է իր վարսերը պծնել՝
 Հազիւ ելած դուրս Գիշերին անկողնէն՝
 Դրախտին Արեգ դըրան դրացի հովտին մէջ
 Քաղումս վարդի բոսորագեղ թերթերով.
 եւ կը սփռէ շուրջ պաղպաղուն հիւսքերէն
 Շաղ անուշակ եւ կարմրափայլ տերեւներ.
 Կը տարածէ երկրի վըրայ գորգ մը գիրգ
 եւ ժայռերուն մէջ կը տնկէ պարտէզներ:
 «Խորհրդանիշդ երկնային՝ բարձր յոյսերու
 եւ սեռնեւերտ վըսեմական տենչերու.
 Ո՛րքան զըծուծ կը թըւի ան՝ որ անդուլ՝
 Աղջամուղջին ու փոշւոյն մէջ կը սողայ,
 Որ մութ բովերն մէջ կը պեղէ խարամներ,

Եւ ցած գլխուն վրայ չի ցաթեր արեգակ: —
Ե՛լ, Արշալոյս, ե՛լ, եւ թոյլ տուր որ ըստրուկն
Երկրպագէ միշտ բռնաւոր Ոսկիին:

Աւելի ջինջ լուսով մ'Ազատը ծրարէ,
Շողա՛ լերան վըրայ, շողա՛ ալիքին:

Ո՛վ Արշալոյս, չե՛ս արշալոյսը Գեղոյ,
Որուն վըսեմ Յաղթանակին մօտն եմ արդ:
Պայծառ տոտիկըդ կը կոխէ թաւիշ մարգն,
Եւ ջինջ թեւերըդ կը զարնեն ուր կը ծռին
Անտառակներն եւ կը զարթու Գեղը՝ թա՛րմ՝
Լեռներուն վրայ եւ ծովերուն՝ ճեմքիդ տակ,
Կոհակներուն մէջ, ձիւներու կոյտին վրայ:
Ան արթնցած է, զի տեսայ ծաղիկներն
Որ կը ցանէր մարգերուն վրայ շրջասփիւռ
Եւ կը փայլէր փրփուրն ուրկէ կ'ելլէր ան:

1922

ԲՆ Ա Ի Ե Ր Բ Ե Ք Մ Ի Յ Ա Ի Ի Ք

Բընաւ երբեք մի՛ ցաւիք:

Անցածին վրայ անօգուտ

է արդ ցաւիլ եւ ողբալ:

Լուսնակը չի՞ փայլիր հոն

ուր փայլեցաւ արեւակն:

Իր լոյսը մէկ յիշատակն

է մայրամուտ արեւուն,

Բայց մենք լուսնակ գիշերով

կը քաշենք անը օրուան:

Փոխ առնուած անոր լոյսն

որքան անդորր՝ աղուոր է,

Եւ յիշատակն ալ նոյնպէս

անդորր՝ աղուոր պէտք է լլար:

Անցածն անցած է, զո՛ւր է

ցաւիլն՝ ողբալն անոր վրայ:

Կորսուած ժամերը չեն ետ

դառնար այլ եւս, եւ սակայն

Չեմ ըսեր ես թէ մոռցէք:

Ես չեմ ըսեր թէ մոռցէք,

որովհետեւ կան ու կան

Յիշատակներ կորսուած

վայրկեաններու՝ սիրելի

Քան հրճուանքները բոլոր,

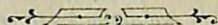
զոր կրնայ կեանքը տալ մեզ:

Եւ ցած գլխուն վրայ չի ցաթեր արեգակ: —
Ե՛ւ, Արշալոյս, ե՛ւ, եւ թոյլ տուր որ ըստրուն
Երկրագէ միշտ բռնաւոր Ոսկիին.

Աւելի ջինջ լուսով մ'Ազատը ծրարէ,
Շողա՛ւ Լերան վըրայ, շողա՛ւ ալիքին:

Ո՛վ Արշալոյս, չե՛ս արշալոյսը Գեղոյ,
Որուն վըսեմ Յաղթանակին մօտն եմ արդ:
Պայծառ տոտիկըդ կը կոխէ թաւիշ մարգն,
Եւ ջինջ թեւերդ կը զարնեն ուր կը ծռին
Անտառակներն եւ կը զարթնու Գեղը՝ թա՛րմ՝
Լեռներուն վրայ եւ ծովերուն՝ ճեմքիդ տակ,
Կոհակներուն մէջ, ձիւներու կոյտին վրայ:
Ան արթնցած է, զի տեսայ ծաղիկներն
Որ կը ցանէր մարգերուն վրայ շրջասփիւռ
Եւ կը փայլէր փրփուրն ուրկէ կ'ելլէր ան:

1922

Բ Ն Ա Ի Ե Ր Բ Ե Ք Մ Ի Յ Ա Ի Ի Ք

Բընաւ երբեք մի՛ ցաւիք:
Անցածին վրայ անօգուտ
է արդ ցաւիլ եւ ողբալ:
Լուսնակը չի՞ փայլիլ հոն
ուր փայլեցաւ արեւակն.
Իր լոյսը մէկ յիշատակն
է մայրամուտ արեւուն,
Բայց մենք լուսնակ գիշերով
կը քաշենք անը օրուան:
Փոխ առնըւած անոր լոյսն
որքան անդորր՝ աղուոր է,
Եւ յիշատակն ալ նոյնպէս
անդորր՝ աղուոր պէտք է լլար:
Անցածն անցած է, զո՛ւր է
ցաւիլն՝ ողբալն անոր վրայ.
Կորսուած ժամերը չեն ետ
դառնար այլ եւս, եւ սակայն
Չեմ ըսեր ես թէ մոռցէք:
Ես չեմ ըսեր թէ մոռցէք,
որովհետեւ կան ու կան
Յիշատակներ կորսուած
վայրկեաններու՝ սիրելի
Քան հրճուանքները բոլոր,
զոր կրնայ կեանքը տալ մեզ.

Պիտ' ուզէի որ ինչ ինչ

յիշատակներ մընային,

Բերկրանքն ինչ ինչ հանդիպմանց,

կսկիծն ինչ ինչ հրաժեշտից,

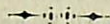
Յիշատակներ գանձի պէս

սլահուած, բայց ոչ երբեք ցաւն:

Կորսուած ժամերը չեն ետ

դառնար այլ եւս, եւ սակայն

Պիտի չուզեմ մոռնայիք:

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Մ Ը Գ Ա Յ Ր Ի Ի

Վայրկեաններ կան որ չեն ծընած մեռնելու:
Գաբրիի մէջ կեցած էի բարձրաբերձ
Պատըզգամի վըրայ, գարուն գիշեր էր,
Եւ հեշտութիւն մը կը թըւէր ողջ աշխարհն:
Կը շնչէիր շուրջը բոյրերն անուշակ
Երկրի հազար ծաղիկներու, եւ բոյրերն
Անթըւելի ծաղկափըթիթ ծառերու,
Խառնուած քաղցըր զովութեանը ծովուն,
Որ խուլ ձայնով թաւալելով կ'ընդհարուէր
Հարուածներէն արձագանգուող ժայռերուն.
Զի փոթորիկը դեռ հագիւ էր դադրեր,
Եւ չէր ցատումն ալիքներուն հանդարտած:
Պայծառ լուսինն ելաւ ամպի մը տակէն,
Եւ ամպ՝ լուսնակ երկուքն ալ բոց մըն էին,
Հառագայթում մ'արծաթ, եւ հոն՝ ոչ հեռու՝
Ականջիս ձայն մ'եկաւ հասաւ կիթառի,
Մեղմ զարնուածք մը բընական արուեստով:
Ո՛հ, այդ նըւագը սակայն իմ սրտիս մէջ
Մրափող ննջող մէկ տխրութիւնն արթնցուց,
Մէկն անոնցմէ՝ զոր մարդ սիրով կը կըրէ:
Կար աղջընակ մը որ կ'երգէր մերթ ընդ մերթ
Էրգի կտորներ քաջահնչուն յանգերով,
Մինչ երաժիշտն աներեւոյթ կը նուագէր
Անկիւն մը՝ տակն անուշահոտ հովանոյն

Սիւքէն տատան ծաղկազըւարճ ճիւղերուն:
Ես կը կարծեմ մեղեդին այնքան գիւթիչ,
Այնքան գողտրիկ էին նըւագ՝ եղանակ,
Այնքան քաղցրիկ ձայնն աղջըկան, ու գիշերն
Այնքան զեղուն բուրումներով՝ հեշտանքով,
Որ եթէ ես երկար մըտիկ ընէի,
Կեանքըս պիտի գտնէր երգին հետ վախճան:
Բայց աւելի կարճ էր ան քան թէ իմ ցաւս,
Պիտ' ուզէի զայն ես նորէն ունկնդրել:

Անկէ ի վեր գիշեր ատեն շատ ըստէպ
Կարծես հոգիս ինձ Գաբրի կը փախչի,
Եւ կը կարծեմ թէ ականջիս կու գայ դեռ
Այն եղանակն, այն ձայնն հանգոյն թռչնիկի,
Ծիծառնուկի, բայց հրահանգուած երգելու
Գաշնակաւոր՝ քաղցրը՝ լարերը կտելով:
Եւ այսպէս իմ երազներուս մէջ կը զգամ
Զիս գրաւող քաղցր այն տխրութիւնը դարձեալ,
Անանուն վիշտն, ուրախութիւնը, թախիծն,
Եւ այն ատեն կեանքս ինձ տերեւ մը կը թուի,
Պատրաստ ծառէն փրցըւելու՝ քանցուելու,
Երբ հոգին ուզած ատենը գայ զիս ցնցել:

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՄԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ծանօթ է ինձ ձեր կղզին.

— կոնտովալարը տարաւ

Անգամ մը զիս վէնետիկէն

դուրս, քերելով մեղմորոր

Ալիքներէն համբուրուած

Շրորմին քովէն, պահապան

Ազգի մ'ամբողջ մըտածման,

բերուած հեռու աշխարհէ

Եւ հեռաւոր դարերէ:

Ու երբոր ես իմացայ

Թէ ան կղզեակն էր Հայոց,

հրամայեցի փութապէս

Նաւավարին որ կենայ.

եւ ես քանի մը լոռիկ

Նըկատեցի Գիտութեան

տունն ու Բարի պաշտաման,

Ծովապարփակ ապաւէնն

անքոյթ ցեղի մ'համօրէն.

Մինչեւ եկող ու գացող

մտածումներուն ընդմէջէն՝

Անցած գացած փառքերու
 եւ ներկայ դառն օրերու,
 Մնաւ յիշատակ մը սրտիս
 խորը, եւ դէմք մ'ընտանի
 կը նայէր պիշ իմ վըրաս.
 ան կը նայէր անցեալէն
 եւ կ'ըսէր. «Ե՛ս Յիշատակն
 եմ չըմենող մահերուն»:
 Այդ օրը ես ապրեցայ
 Պայրընի հետ. ամէն ինչ
 կը խօսէր իր մեծութեան
 վըրայ, զանխուլ ազդումներ
 ճաճանչելով հոն թողուած
 բառի մը, կամ նայուածքի
 կամ մըտածման հոյանուն՝
 վեհ այն լորտին՝ որ ունէր
 Պետութիւններն հրճուանքի
 եւ ցաւերու իբրը ճորտ,
 եւ ըստ կամի ժըպիտին
 կու տար փթթիլ ու ծաղկիլ,
 եւ կամ հրաման ու պատուէր
 արտասուքին որ հոսի:
 Բարձր իր թըռիչքն՝ ողջութեաւ
 նը՝ կը պարզէր իր թեւերն
 Աստղերուն մէջ, որ զահեւ
 ըր կ'ընդոտնեն արքունի:
 Աստուածներուն անճիտուած
 զարմէն կը թուէր ըլլալ ան,
 Քերթողութեան երկնքին
 մէջ ջինջ արծիւ մը հսկայ:

Դուք արժանի պահեկ էք
 մեր քերթողին համբաւին,
 Վասըն զի ձեր սրտերուն
 մէջ կը պատուէք իր անունն.
 Իրեն համար ձեր ցեղին
 հանճարներուն առընթեր,
 Քերթողներուն միջեւ ձեր
 զըտեր էք տեղ մը պատկան.
 Եւ որ եւ է նշխար ձեր
 բարեկամին եւ հիւրին
 կը մեծարուի ձենէ ինչ
 պէս կ'օրհնելի յիշատակն:
 Ես կը սիրեմ մըտածել
 Պայրընը՝ հոտ երջանիկ՝
 Գոհ քիչ մ'ատեն ձեր հանդարտ
 կեանքին բազորդ ու հաղորդ.
 Ուր հրահանգներ նոր՝ նորոգ
 կորոյններու կու տան ծնունդ,
 Ինչպէս որ հովը կու տայ
 վէտ վէտ ծըփալ կոհակին:
 Հին տարփանքներ, ոխեր հին
 պահ մը տրուած մոռացման,
 Սրտմըտութիւնը հսկայ
 եւ վշտաքող քմծիծաղն.
 Հետեւեցաւ իրեն հոն
 միայն Մուսան նազելի,
 եւ համբաւին աթոռին
 քով կը մընար պատկառոտ:
 Սակայն երբ ես կը գտնեմ
 զանոնք զանոնք գողարիկ,

Որ կ'ամոքէ մերթ անէծքն

Երգիծանքի մը խըրոխտ,

Որ կ'որորէ սարսափնեւ

ըը վախճանի մը դժնէ,

Որ կը մեղմէ գորովով

բուռն սիրոյ տազնապներն,

Որ կը գգուէ եւ կու տայ

հանդարտութիւն խոց հոգւոյն,

Ես կը կարծեմ հետը Սուրբ

Ղազար գացող խորաշուի

Մուտան լըսել, իր հոգւոյն

շըշընջելով՝ հծծելով,

Որ յիշէ քնշ որ երբեւ

մըն սորովեր էր՝ երբ միայն

կը գտնուէր ինք հէրա,

Մըշակոյթին եւ ձեր հետ:

Եթէ ունի Անգլիա

մարմինը՝ սիրտն՝ Յունաստան,

Իր հոգիէն, օ՛ն եւ օ՛ն,

կը ժառանգէք մաս մը դուք,

Ազնւագոյնը թերեւս,

զի ձեզի հետ կը մընան

Խաղաղութիւնն ու Մտերիմ

սէրը եւ ոչ ցաւն ու վիշտ:

ՈՒՂԵՐԶ

Գացեք, երգեր, ձեզ համար
չուէիմ ոչ յոյս, ոչ երկիւղ.

Ձեր ժըպիտներն ինձ համար
եւ ինչպէս ձեր արցունքներն,

Ինձ եւ քանի մը հոգւոյ՝
որ կը սիրեն իմ տաղերս,

Ուսուցացայի քերթողաց:

ՎԵՐՋ

ՅԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

Յառաջարան հեղինակին	Էջ 5
Զարլզ Ռիչարտ Գամմել	7
Առիթ պատերազմի. — Նրզիծարանութիւն. Ջախջախեցէք վատշուերը. — Նրզիծարա- նութիւն պատերազմի վրայ	11 37
Նրզի՛արանութիւն Արուեստի անկման վը- րայ	55
Այլևայլ քերթուածներ. — Նուագ ի Ղէոնար- տոյ տա Վիմէի	81
Հոենոսին.	83
Մանրերգ.	84
Նուագ Նրաժշտութեան վրայ	85
Համայնաստուածութիւն	87
Նուագ Պատերազմի վրայ	88
Ի Նոյն	89
Նրեր նուագ Սովորոյթի վրայ	91
Նուագ Հիւանդութիւն ատեն զրուած	95
Նուագ Մըրկի ատեն զրուած	97
Գեօղն Արշալոյսին	99
Բնաւ երբեք մի ցաւիք	101
Յիշատակ մը Գարբիի	103
Լորտ Պայրընի մահուան հարիւրամեակին առթիւ Միլիթ. Հայրերուն ի Վենետիկ	105
Ուղերձ	109
Ցանկ նիւթոց	111

Ա. Շաշակ Գաղղիական արդի բանաստեղծութեան (չսկումը եւ Գարբիմներու Գործադուլը) Ֆրանսուա Գորէի Տպ. 1899.	1 50
Բ. Շաշակ Գաղղիական արդի բանաստեղծութեան. (Ծաղկաքաղ այլ եւ այլ հեղինակներէ) Տպ. 1899	2 —
Գ. Միխիլար. — Ն. Ա. Ղազիկեան, Տպ. 1901	1 —
Դ. Ներոն. (Ողբերգութիւն հիմզ արարուածով). — Ա. Պոլթոյի, Տպ. 1902 .	2 —
Ե. Գիթիք (Աստուածային պատակերգութիւն). — Տանդէի, Տպ. 1910.	7 —
Զ. Օսիան Ա. (Քերթնածմեր), Տպ. 1902 .	8 —
Է. Օսիան Բ. (Քերթնածմեր)	
Ը. Ժողովոտա (Մեղութեամբ), Տպ. 1903 .	2 —
Թ. Քաւարան (Աստուածային պատակերգութիւն). — Տանդէի, Տպ. 1905	6 —
Ժ. Յաւիտեանական Զրոյց (Ոտանաւորներ). — Վիկտորիա Աղանուրի, Տպ. 1905 .	5 —
ԺԱ. Եմէական. — Վիկտորիա, Տպ. 1910 .	8 —
ԺԲ. Երգեր. — Վեոբարտի, Տպ. 1910 .	5 —
ԺԳ. Երգեր. — Վիկտորիա Աղանուրի, Տպ. 1910.	4 —
ԺԴ. Երգական. — Նոմերի, Տպ. 1911 .	10 —
ԺԵ. Երոսաղէմ Ազատեալ. — Դաստոյի, Տպ. 1911	8 —

<< Ազգային գրադարան

NL0166825

22.

8 991

	Ֆր.
ԺԶ. Դրախտ Կորուսեալ. — Միլտոնի, Տպ. 1913	8 —
ԺԷ. Արուեստ Զերթողական. Կուինտոսի Որատիոս Փլակկոսի, Տպ. 1923	2.50
ԺԸ. Տաղ գերեզմանաց. — Ուկոյ Ֆոսկոլոյի, (բնագրով) Տպ. 1923	2 50
ԺԹ. Մշակականք. — Վիրգիլիոսի, Տպ. 1923	5 —
Ի. Գամմելլ. — Տպ. 1924.	5 —
ԻԱ. Ողիսական. — Հոմերի, Տպ. 1924	10 —

ԸՆԴ ՄԱՍԼՈՎ

ՏԱՆԴԷ. — Աստուածային Կատակերգութիւն Գ. Արքայութիւն,

Դիմել

Imprimerie Arménienne

St. Lazare

VENISE (Italie)